

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Beatrice Lundqvist

Realioiden käännökset
televisiosarjan *Two and a Half Men* suomennoksessa ja ruotsinnoksessa

Nykysuomen (modern finska) pro gradu -tutkielma

Vaasa 2013

SISÄLLYS

TAULUKOT	2
TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Tavoite	7
1.2 Aineisto	8
1.3 Menetelmä	10
2 AUDIOVISUAALINEN KÄÄNTÄMINEN	13
2.1 Tekstityksen prosessi	14
2.2 Tekstityksen haitat, hyödyt ja haasteet	17
3 REALIAT JA NIIDEN KÄÄNTÄMINEN	19
3.1 Realian määritelmä	19
3.2 Realioiden kääntäminen	22
3.3 Käännösstrategiat	24
3.3.1 Leppihalmeen käännösstrategioiden luokittelu	25
3.3.2 Kotouttaminen ja vieraannuttaminen käännösstrategioina	28
3.3.3 Käännösstrategioiden valinta	29
4 ANALYYSI	32
4.1 Ruokaan ja juomaan liittyvät käsitteet	33
4.2 Kouluun liittyvät käsitteet	38
4.3 Instituutioihin liittyvät käsitteet	42
4.4 Poliitiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyvät käsitteet	44
4.5 Mitta- ja rahayksiköt	47
4.6 Urheiluun liittyvät käsitteet	50
4.7 Muut käsitteet	51
4.8 Yhteenveto	54

5 POHDINTA	60
LÄHTEET	65
LIITTEET	
Liite 1. Ruokaan ja juomaan liittyvät käsitteet	71
Liite 2. Kouluun liittyvät käsitteet	72
Liite 3. Instituutioihin liittyvät käsitteet	73
Liite 4. Poliitikkaan ja oikeuslaitokseen liittyvät käsitteet	73
Liite 5. Mitta- ja rahayksiköt	74
Liite 6. Urheiluun liittyvät käsitteet	74
Liite 7. Muut käsitteet	75
TAULUKOT	
Taulukko 1. Realioiden luokittelutapoja	21
Taulukko 2. Ruokaan ja juomaan liittyvät käsitteet	55
Taulukko 3. Kouluun liittyvät käsitteet	55
Taulukko 4. Instituutioihin liittyvät käsitteet	56
Taulukko 5. Poliitikkaan ja oikeuslaitokseen liittyvät käsitteet	57
Taulukko 6. Mitta- ja rahayksiköt	57
Taulukko 7. Urheiluun liittyvät käsitteet	58

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Beatrice Lundqvist
Pro gradu -tutkielma:	Realioiden käännökset televisiosarjan <i>Two and a Half Men</i> suomennoksessa ja ruotsinnoksessa
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Nykysuomi (modern finska)
Valmistumisvuosi:	2013
Työn ohjaaja:	Gun-Viol Vik

TIIVISTELMÄ:

I denna pro gradu-avhandling om audiovisuell översättning behandlas översättning av kulturbundna element, även kallade realia. Syftet med avhandlingen är att studera hur man kan översätta realia i tv-serier. Materialet består av de tio första avsnitten i femte säsongen (2007) av teveserien *Two and a Half Men*, närmare bestämt det engelska originalet och den finska samt den svenska översättningen.

I analysen av materialet har jag använt Ritva Leppihalmes kategorisering av översättningsstrategier. Analyskategorierna är direkt överföring, översättningslån, kulturell anpassning, hyperonym, explicering, tillägg och utelämning. Jag har också undersökt om översättningarna är domesticerade eller främmandegjorda.

Resultatet visar att översättarna som översatt till finska har favoriserat översättningslån och översättarna som har översatt till svenska har favoriserat direkt överföring. Både översättarna som har översatt till finska och översättarna som har översatt till svenska har undvikit bortlämningar. Båda översättningarna är vanligen domesticerade. Den svenska översättningen är dock mer främmandegjord än den finska.

AVAINSANAT: av-kääntäminen, kulttuurisidonnaisuus, käännösstrategia, kääntäminen, realia

1 JOHDANTO

Elämme yhä kansainvälisemmässä yhteiskunnassa ja kohtaamme huomaamatta kulttuurisidonnaisuuksia päivittäin. Tämä pätee myös elokuvaan ja televisio-ohjelmiin. Siellä kulttuurit kohtaavat koko ajan. Kyse voi esimerkiksi olla yhdysvaltalaisesta ohjelmasta, sarjasta tai elokuvasta, joka esitetään Suomessa. Siten Yhdysvaltalainen kulttuuri ja Suomen kulttuuri kohtaavat. Leppihalme (2000: 93) kutsuu kielenulkoisia käännösongelmia *realioiksi*. Realiat ovat kielenulkoiseen maailmaan viittaavia kulttuurisidonnaisuuksia (Leppihalme 2000: 93). Tutkielmani aiheeksi olen valinnut *Two and a Half Men* -televisiosarjan realioiden käännökset, koska realioiden kääntäminen usein tuottaa kääntäjille ongelmia (Törmä 2012).

Koska maailma kansainvälistyy, ei ole aina helppoa tunnistaa realiat realioina. Melko usein emme edes huomaa, että on kyse kulttuurisidonnaisesta käsitteestä, koska se voi olla meille melko tuttu kansainvälisen yhteiskuntamme takia. Tässä tutkielmassa tutkin realioiden käännöksiä yhdysvaltalaisen *Two and a Half Men* -televisiosarjan suomennoksessa ja ruotsinnoksessa. Keskityn tässä työssä eniten sarjan realioiden käännöksiin eikä kääntämiseen. Kääntämisellä tarkoitan itse prosessia ja käänöksellä itse tuotetta.

Elokuvia ja televisio-ohjelmia käännetään jatkuvasti. Nykyään voi olla vaikea kuvitella elämää ilman televisiota. Televisio kuuluu moderniin elämään. Viime vuonna yli 10-vuotiaat suomalaiset käyttivät suunnilleen 3 tuntia päivittäin television katsomiseen (Finnpanel 2013). Kääntäessään elokuvia ja televisio-ohjelmia esimerkiksi englannin kielestä suomen kieleen, kääntäjä törmää jatkuvasti realioihin. On silloin tärkeää, että kääntäjä tuntee sekä *lähtökulttuurin* että *kohdekulttuurin* hyvin. Käsitteet lähtökulttuuri ja kohdekulttuuri voidaan selittää *lähtöteksti* ja *kohdeteksti* käsitteiden avulla. Lähtöteksti on teksti, joka on käännettävä ja kohdeteksti on itse käänнос (Tommola 2004: 9). Siten lähtökulttuuri on kulttuuri, jossa on jotain käännettävää ja kohdekulttuuri kulttuuri, johon käänнос syntyy. Tässä työssä lähtökulttuuri on Yhdysvaltalainen kulttuuri ja kohdekulttuuri Suomen ja Ruotsin kulttuurit. Suomella ja Ruotsilla on

paljon kulttuuriin ja yhteiskuntaan liittyviä yhtäläisyyksiä. Tämä muun muassa, koska Suomi on kuulunut Ruotsiin (Ekwall & Karlsson 33–41)

Yhteiskuntamme kansainvälistyy, muun muassa Internetin, television ja elokuvien avulla. Tämä on johtanut siihen, että Suomessa ja Ruotsissa osataan melko hyvin englantia. Pohjoismaissa noin kolme neljäsosaa ihmisistä pystyvät puhumaan englantia normaaleissa tilanteissa. Sen lisäksi opimme englantia jo alakoulussa. Kansainvälistyminen ei kuitenkaan vain tee sitä, että opimme paremmin englantia, vaan kansainvälistymisen mukana tulee myös angloamerikkalainen kulttuuri. (Höglin 2002: 5, 7, 14, 80) Svartvik (1999:13) huomauttaa, että englannin kieli on saanut asemansa erityisesti brittiläisen imperiumin ja Yhdysvaltojen hallitsevuuden ansioista.

Koska englannin kielellä on valtava asema globalisoituneessa yhteiskunnassamme, englanninkielisissä maissa sen sijaan ei opita paljon muita kieliä kuin englantia. Englannin kielen kulttuureista ei juuri löydy käännöksiä. (Hackston: 2010: 23) Sen lisäksi englanninkielisiin maihin ei yleensä tuoda muiden maiden elokuvia. Elokuvat, jotka tuodaan Iso-Britanniaan, ovat useimmiten Yhdysvalloista ja Yhdysvaltoihin ei yleensä ole tapana tuoda ulkomaalaisia elokuvia. (Masnic 2010: 16)

Turvatakseen suomen kielen, Suomessa on julkaistu kielipoliittinen toimintaohjelma, jonka nimi on *Suomen kielen tulevaisuus*. Erityisesti englannin kieli koetaan uhkana. Toimintaohjelman tavoitteena on kuitenkin, että käytetään suomen kieltä sekä muita kieliä rinnakkain, koska tarvitsemme niitä kaikkia. Eli toimintaohjelman mukaan pitäisi keskittyä suomen kielen turvaamiseen eikä nähdä englannin kieltä kilpailijana. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2009: 11)

Leppihalme (2000, 2001) on aikaisemmin kirjoittanut realioiden kääntämisestä, mutta hän on keskittynyt realioiden kääntämiseen kaunokirjallisuuden näkökulmasta. Myös Armellino (2008) on kirjoittanut kulttuurisidonnaisuuksista. Hän on tutkinut, miten kulttuurisidonnaisuudet elokuvassa *Scent of a Woman* on käännetty. Elokuva on englanninkielinen ja Armellino on tutkinut sen italialaista käännöstä. Tämä tutkielma

keskittyy sen sijaan televisiosarjojen kääntämiseen. Kieliparit ovat englanti, suomi ja ruotsi.

Two and a Half Men -sarja on myös kiinnostanut tutkijoita. Sitä on aikaisemmin tutkinut muun muassa Hatfield (2010) artikkelissaan ””What it Means to Be a Man”: Examining Hegemonic Masculinity in *Two and a Half Men*”, joka kertoo siitä, miten nykyaikaista maskuliinisuutta kuvataan. Myös Christel Antonia Russell ja Dale W. Russell (2010) ovat tutkineet sarjaa artikkelissaan “Alcohol Messages in Prime-Time Television Series”, joka kuvailee, miten 18 eri televisiosarjaa alitajuisesti kehottaa alkoholin käyttöön. *Two and a Half Men* on yksi televisiosarjoista, joita he tutkivat. Tietääkseni ei ole aikaisemmin tutkittu sarjaa realioiden kääntämisen näkökulmasta, ja siksi tutkin sitä juuri tästä näkökulmasta.

1.1 Tavoite

Tässä tutkielmassa tutkin, miten realioita voidaan kääntää televisio-ohjelmissa. Aineistona käytän *Two and a Half Men* -sarjan viidennen tuotantokauden kymmentä ensimmäistä jaksoa. Tavoitteeni on saada selville, miten sarjan kääntäjät ovat kääntäneet realioita englannin kielestä suomen ja ruotsin kieleen. Suomenkielinen käännös ja ruotsinkielinen käännös ovat erillisiä käännöksiä. Eli, sekä suomennos että ruotsinnot ovat suoraan käännetty englannin kielestä, eikä toinen käännös perustu toiseen.

Tutkin televisiosarjassa mainittuja realioita ja niiden suomen- ja ruotsinkielisiä käännösvastineita. Tässä käsittelen aineistosta löydettyjä ruokaan ja juomaan liittyviä käsitteitä, kouluun liittyviä käsitteitä, instituutioihin liittyviä käsitteitä, politiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyviä käsitteitä, mitta- ja rahayksiköitä, urheiluun liittyviä käsitteitä ja muita käsitteitä. Pyrin vastaamaan seuraavaan kahteen kysymykseen:

- Eroavatko sarjan suomennoksen ja ruotsinnoksen realioiden käännökset toisistaan?
- Minkälaisia käännösstrategioita kääntäjät ovat käyttäneet realioiden kääntämisessä?

Kuten kysymyksistä näkyy, keskityn sekä realioiden käännöksiin että niiden kääntämiseen. Tutkimuksen kohteena ovat siis käännökset tuotteena sekä prosessina. Keskityn kuitenkin eniten käännöksiin. Lähtökohtana ovat nimenomaan tekstit, mitkä pystyn näkemään. Leppihalmeen (2007: 365–366) mukaan *käännösstrategia* on toimintatapa, jota kääntäjä käyttää ratkaistessaan käännösongelmaa.

1.2 Aineisto

Aineistona käytän *Two and a Half Men* -sarjan viidettä tuotantokautta. Olen valinnut tuotantokauden satunnaisesti. Viidennellä kaudella on 19 jaksoa. Kaikki jaksot ovat noin 20 minuuttia pitkiä. Analysoin kymmenen ensimmäistä jaksoa. Jaksoista löytyy 76 realiaa. Kaikki realiat löytyvät liitteistä tämän tutkielman lopussa.

Two and a Half Men on komediasarja, joka sai alkunsa vuonna 2003 (Archive of American television 2012). Sarjasta on ilmestynyt yhdeksän tuotantokautta. Se on saanut suomeksi nimen *Miehen puolikkaat* ja ruotsiksi nimen *2 1/2 män*. Kääntäjät, jotka ovat kääntäneet sarjan, ovat SDI mediasta. Lyhenne SDI tarkoittaa Subtitling & Dubbing International (SDI Media 2009).

Komediasarja on ollut Yhdysvalloissa suosittu ja se on palkittu useasti. Se on ollut Emmy-voittajana 9 kertaa ja se on nimetty Emmy-ehdokkaaksi 45 kertaa (Gold Derby 2012). Sarja on myös nimetty Golden Globe ehdokkaaksi kaksi kertaa. (The Hollywood Foreign Press Association 2012). Vuonna 2009 sarja voitti People's Choice palkinnon kansan suosikkitelevisiokomediana. (People's Choice 2012) Tässä tapauksessa kansa viittaa yhdysvaltalaisiin kansalaisiin. Carter (2011a) on sitä mieltä, että *Two and a Half*

Men on menestynyt parhaiten komediasarjojen joukossa alusta asti, koska Charlie Sheen silloin näytteli sarjan yhtä päähenkilöä. Hänet korvattiin vuonna 2011. Katsojaennätys saavutettiin viimeisessä jaksossa, johon Sheen osallistui. (Carter 2011b). Suomessa sarjaa on näytetty melkein kahdeksan vuotta ja Ruotsissa yli yhdeksän vuotta (IMDb 2013). Koska sarja on näin suosittu ja koska realiat ovat haasteellisia kääntää, olen valinnut tutkielmani aiheeksi realioiden kääntämistä sarjan viidennen tuotantokauden suomennoksessa ja ruotsinnoksessa.

Two and a Half Men -sarja sijoittuu Kalifornian Malibuun, nykyaikaan. Sarja kertoo veljeksistä Charlie ja Alan Harperista sekä Alanin pojasta Jake Harperista. He asuvat Charlien talossa, koska Alanin entinen vaimo Judith asuu Alanin talossa. Alan on köyhä ja häntä piikitellään usein. Charlie sen sijaan on rikas, ja hänen elämässään tärkeitä ovat naiset, seksi ja alkoholi. Alanin poika Jake on hieman yksinkertainen ja miettii koko ajan ruokaa. Pysyvästi mukana sarjassa ovat myös taloudenhoitaja Berta ja veljesten äiti Evelyn. Viidennen tuotantokauden alussa Jake Harper aloittaa yläkoulun.

SDI media on vastannut *Two and a Half Men* -sarjan kääntämisestä. SDI media kuuluu suurimpiin käännöstoimistoihin (Ihander & Sorsa 2010). Se on ollut yrityksenä yli 25 vuotta. SDI Media on yritys, joka työskentelee kaikenlaisen median parissa. Kääntäjät siellä kääntävät esimerkiksi elokuvia ja pelejä. SDI media palvelee yrityksiä ympäri maailmaa kaikilla kielillä. Pääkonttori sijaitsee Los Angelesissa. Jotta SDI Media pystyisi palvelemaan kaikkialla maailmalla heillä on myös toimistoja muualla, ja siellä missä heillä ei ole toimistoa, heillä on freelancereita. SDI medialla on kaksi toimistoa Helsingissä. Heidän asiakkaitaan ovat esimerkiksi BBC Worldwide, Electronic Arts, Discovery, Twentieth Century Fox, Microsoft ja Ruotsin TV4. (SDI Media 2009)

Raianu (2013), joka työskentelee SDI medialla, kertoo, että *Two and a Half Men* -sarja on suomennettu ja ruotsinnettu Yhdysvalloissa. Useimmat kääntäjät ovat olleet mukana yhteistyössä sekä suomennoksen että ruotsinnoksen laatimisessa. Kääntäjät eivät ole tehneet yhteistöitä, mutta heillä on ollut samat sanalistat käytettävissä kääntäessään sarjaa. Siten kaikki ovat pystyneet käyttämään samoja termejä ja sanoja samoista ilmiöistä. Molemmat käännökset ovat ykköskäännöksiä. Aulavuori-Rosvall

(2012) selittää ykköskäännöstä seuraavalla tavalla: ”Ykköskäännös tarkoittaa ohjelmaa, joka käännetään ja ajastetaan ensimmäistä kertaa.” Ykköskäännöksen vastakohta on kakkoskäännös ja tämän käsitteen Aulavuori-Rosvall selittää näin: ”Kakkoskäännös tarkoittaa sitä että ohjelma – – on käännetty ja ajastettu aiemmin vaikkapa Ruotsissa, ja suomalaisen av-kääntäjän kontolle jää muokata uudet suomenkieliset ruututekstit näihin valmiisiin muotteihin.” Aulavuori-Rosvall mainitsee, että yleensä käytetään ykköskäännöstä televisio-kääntämisessä ja kakkoskäännöstä käännettäessä DVD-elokuvia.

1.3 Menetelmä

Tutkiessani kulttuurisidonnaisten käsitteiden käännöksiä *Two and a Half Men*-televisiosarjassa, katson ensimmäiset kymmenen jaksoa sarjan viidennestä tuotantokaudesta englanninkielisellä tekstityksellä ja sen jälkeen suomenkielisellä tekstityksellä ja ruotsinkielisellä tekstityksellä. Pysin etsimään kaikki realiat, jotka voi löytää ja ne löydettyäni luokittelen ne kaikki ilmiön perusteella. Aiemmin mainitsin, mitä realia on Leppihalmeen mielestä (ks. sivu 5). Tunnistan hänen määritelmänsä mukaan realiat realioina. En ota mukaan rekvisiittaa, joka on taustalla. Tällä tarkoitan esimerkiksi virvoitusjuomapulloja, joissa on tietyn merkin etiketti. Aineistosta löytyy myös muita realioita kuin yhdysvaltalaisia, mutta niitäkään en ota huomioon. Enkä kiinnitä huomiota sellaisiin realioihin, kuten *San Francisco* ja *Dharma ja Greg*, koska ne ovat sen verran tunnettuja, että ne eivät kääntäjälle ja yleisölle ole hankalia.

Kategoriat, joihin luokittelen kaikki realiat ovat seuraavat: ruokaan ja juomaan liittyvät käsitteet, kouluun liittyvät käsitteet, instituutioihin liittyvät käsitteet, politiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyvät käsitteet, mitta- ja rahayksiköt, urheiluun liittyvät käsitteet ja muut käsitteet. Pedersen (2011: 44) luokittelee realiat muun muassa ruokiin ja instituutioihin eli siitä olen saanut kaksi ryhmää. Nedergaard-Larsenin (1993: 211) realioiden luokitteluun kuuluu myös ruokaa. Se on sijoitettu ryhmään yhteiskunta. Samoin kuin politiikka ja oikeusjärjestys, eli siitä olen saanut ryhmän lisää. Nedergaard-Larsenilla on sen lisäksi koulut ja urheilu ryhmässä kulttuuri, ja siten olen saanut

ryhmääni kouluun liittyvät käsitteet ja ryhmääni urheiluun liittyvät käsitteet. Olen valinnut ottaa myös mitta- ja rahayksiköt mukaan erikseen, koska ne ovat aineistossa yleisiä. Viimeinen ryhmä, muut käsitteet, koostuu niistä realioista, joista tulisi liian pieniä ryhmiä, jos ne olisivat omissa ryhmissään. Kaikki ryhmät ovat konkreettisia. Aineisto on melko konkreettinen ja siksi on luontevaa, että ryhmätkin ovat.

Luokiteltuani realiat analysoin ne käytetyn käännösstrategian perusteella. Menetelmänä käytän Leppihalmeen käännösstrategioiden luokittelua. Leppihalmeen (2001: 141–145) mukaan käytetään eri käännösstrategioita käännettäessä kulttuurisidonnaisia käsitteitä. Hän on luokitellut ne seitsemään kategoriaan. Kategoriat ovat *direct transfer* (suora siirto), *calque* (käännöslaina), *cultural adaption* (kulttuuriadaptaatio), *superordinate term* (hyperonyymi), *explicitation* (eksplikointi), *addition* (lisäys) ja *omission* (poisto). Jatkossa käytän käännösstrategioiden suomenkielisiä termejä. Käsittelen Leppihalmeen käännösstrategioita luvussa 3.2.1. Olen valinnut Leppihalmeen luokittelun, koska se on kotimainen lähde ja näyttää siltä, että melko usein sitä käytetään tutkimuksissa. Leppihalme on myös kirjoittanut paljon teoksia realioista. Sen lisäksi Pedersen (2005: 2) korostaa artikkelissaan, että Leppihalmeen tutkimuksia ovat eniten tunnettuja kulttuurisidonnaisuuksien tutkimusten joukossa, eli Leppihalme näyttää melko vakavalta.

Käännöksiä voidaan joko *kotouttaa* tai *vieraannuttaa* ja otan siksi nekin käännösstrategiat huomioon analysoidessani. Kotouttaminen tarkoittaa sitä, että kääntäjä yrittää kääntäessään tehdä käännöstä tutummaksi kohdekulttuurille (Leppihalme 2007: 370) Vieraannuttaminen taas on kotouttamisen vastakohta, eli kääntäjä yrittää kääntäessään säilyttää kaikki lähtökielestä vieraat ainekset (Ruokonen 2004: 63)

Tutkielmani on pääosin *kvalitatiivinen*, koska analysoin *Two and a Half Men* -sarjan realioiden käännöksiä ja sitä, miten ne on käännetty. Tutkielmani on myös osittain *kvantitatiivinen*, koska otan huomioon kuinka usein kääntäjät ovat käyttäneet tiettyä käännösstrategiaa ja mitä käännösstrategiaa he ovat suosineet sekä vältäneet. Tutkielmani on sen lisäksi *kontrastiivinen*, koska vertailen suomenkielistä tekstitystä

ruotsinkieliseen tekstitykseen. Tarkkailen, miten suomentajat ovat kääntäneet sarjan realioita ruotsintajiin verrattuna.

2 AUDIOVISUAALINEN KÄÄNTÄMINEN

Tässä luvussa luon yleiskuvan audiovisuaalisesta kääntämisestä. Termi *audiovisuaalisuus* voidaan jakaa kahteen osaan: *audio* ja *visuaalisuus*. Molemmat sanat tulevat latinan kielestä. Audio tarkoittaa *minä kuulen* ja visuaalisuus tulee sanasta *video*, joka tarkoittaa *minä näen*. (Lehtonen 2007: 30) Audiovisuaalisesta kääntämisestä puhutaan muun muassa käännettäessä elokuvia, televisio-ohjelmia ja televisiosarjoja.

Televisio tuli Suomeen 1958. Silloin kaikki näkyi mustavalkoisena ruudussa. 1970-luvun loppupuolella väritelevisio tuli Suomeen. Audiovisuaalisen kääntäjän ammatti sai alkunsa melko heti television tultua Suomeen. Näytettiin ulkomaalaisia ohjelmia ja silloin tarvittiin kääntäjiä. (Luova 2013)

Kääntäessään elokuvia, televisio-ohjelmia tai televisiosarjoja, kääntäjä joko dubbaa, käyttää niin sanotusti voice over -tekniikkaa tai tekstittää. *Two and a Half Men* -sarja on tekstitetty, siksi tämä työ keskittyy eniten tekstitykseen. Selitän ensin lyhyesti mitä dubbaus, voice over ja tekstitys ovat ja keskityn sen jälkeen pelkästään tämän tutkielman aiheena olevaan tekstitykseen. Luvussa 2.1 käsittelen tekstityksen prosessia, luvussa 2.2 tekstityksen haittoja, hyötyjä ja haasteita.

Dubbauksella tarkoitetaan, että poistetaan alkuperäinen puhe ja korvataan se kohdekielen puheella. (Aulavuori-Rosvall 2012) Dubbausta kutsutaan myös *jälkiäänittämiseksi*. Dubattaessa pitää miettiä sitä, miten saadaan huulien liikkeet, eleet ja repliikit sopimaan yhteen. (Tiihonen 2007: 171–172) Tätä tekniikka käytetään eniten käännettäessä lastenelokuvia ja luonto-ohjelmia (Aulavuori-Rosvall 2012).

Voice overia käytetään myös käännettäessä lastenelokuvia. Sen lisäksi metodia käytetään käännettäessä dokumentteja ja radio-ohjelmia. Voice over tarkoittaa, että alkuperäistä puhetta ei kokonaan korvata kohdekielisellä puheella, vaan alkuperäinen puhe kuuluu hieman kohdekielen puheen alla. Kohdekielen puhetta kutsutaan tässä tapauksessa *selostukseksi*. (Aulavuori-Rosvall 2012) Selostusta kutsutaan myös *spiikkaukseksi* (Törmä 2012).

Tekstitys tarkoittaa sitä, että kääntäjä tekee dialogista ruututekstin. Dialogi on sama kuin puhe. Ruututeksti voi koostua yksi- tai kaksirivisestä repliikistä. Tekstitys on tavallisin tapa kääntää elokuvia ja televisio-ohjelmia Suomessa. (Aulavuori-Rosvall 2012) Tekstitystä käytetään muun muassa Pohjoismaissa, Belgiassa ja Hollannissa (Ingo 2007: 281).

Gottlieb (2005: 247) jakaa tekstitykset kahteen ryhmään: *intralingual subtitling* (kielensisäinen tekstitys) ja *interlingual subtitling* (kieltenvälinen tekstitys). Kielensisäistä tekstitystä tehdään kuuroille ja huonokuuloisille sekä muutenkin katsojien tueksi. Tekstitys on siten lähtökielellä. Kieltenvälinen tekstitys taas on kohdekielellä ja on tarkoitettu kohdekielen yleisölle. Kielensisäisen ja kieltenvälisen tekstitysten lisäksi on esimerkiksi tekstityksiä, jotka ovat vain tarkoitettu elokuvateattereihin ja näkyvät elokuvan ruudussa sekä tekstityksiä, jotka ovat vain tarkoitettu television katsomiseen ja, jotka katsoja voi löytää omalla kielellään teksti-TV:stä.

2.1 Tekstityksen prosessi

Luovan (2013) mukaan tekstityksen prosessi oli aivan toisenlainen aiemmin kuin nykyään. Kääntäjä kirjoitti ensin tekstin paperille ja vei käänöksensä sen jälkeen kirjapainoon. Siellä kääntäjä tarkisti, että kirjoitetuissa korteissa luki oikein. Seuraavaksi kääntäjä vei ne studioon. Siellä kääntäjä istui lähetyksenvalvojan kanssa ja kertoi milloin tämän henkilön piti käsin vaihtaa kaikki kortit. Oli aina kyse suorasta lähetyksestä. Vähitellen audiovisuaalisen kääntäminen sai nykyiset kasvonsa.

Tekstitäessään nykyään, kääntäjä ensin katsoo koko ohjelman tai elokuvan läpi (Törmä 2012). Kääntäjän pitää tutustua elokuvaan tai televisio-ohjelmaan ja sen henkilöihin. Hänen pitää tehdä kielopillisesti, tyylillisesti, semanttisesti ja pragmaattisesti hyvä käänös. Sitä paitsi hän voi joutua kääntämään mitä asiasältöä tahansa. Yleissivistys ja valmius oppimaan uusia asioita kuuluvat siten myös asiaan. (Ingo 2007: 24, 282)

Jotta kääntäjä tekee hyvän käännöksen, hänen pitää myös miettiä kohderyhmää (Törmä 2012).

Elokuvan tai ohjelman tutustumisen jälkeen kääntäjä rupeaa kääntämään ja tiivistämään tekstiä, ja tekee siitä repliikkejä. Tiivistäessään, kääntäjä voi joutua poistamaan lauseita tai sanoja (Vertanen 2007: 152). Vertanen (2007: 152–153) kirjoittaa, että kääntäjä voi poistaa nimiä ja titteleitä ensimmäisen mainitun kerran jälkeen. Hän voi myös poistaa adjektiiviattribuutteja, paikannimiä ja kellonaikoja. Kuitenkaan ei saa poistaa mitään oleellista. Jos tietty paikannimi on katsojalle tärkeä tietää, sen pitää säilyttää ruututekstissä. Usein kääntäjä karsii noin 30 prosenttia puheesta ennen kuin hän tekee siitä repliikkejä (Ingo 2007: 282).

Tekstirivejä on yleensä yksi tai kaksi. Yhteen riviin voi kirjoittaa noin 28–34 kirjainta ja kahteen riviin noin 56–68 kirjainta, koska enempää ei mahdu. Teksti ei saa estää katsojaa näkemästä kuvaa. (Ingo 2007: 283) Kääntäjän on hyvä käyttää l, i ja j kirjaimia, eikä yhtä paljon w ja m kirjaimia. Sen lisäksi on hyvä kirjoittaa pienillä kirjaimilla eikä isoilla. Tämä, koska l, i ja j ja pienet kirjaimet vie vähemmän tilaa kuin m, w ja isot kirjaimet. (Masnic 2010: 25) Jos joutuu jatkamaan virkettä seuraavassa repliikissä, pitää viitoittaa välilyönnillä ja tavuviivalla heti perään. Samassa repliikissä ei saa olla toisen virkkeen loppua ja toisen virkkeen alkua. Myös jos puhuja vaihtuu käytetään välilyöntiä ja tavuviivaa heti perään. (Vertanen 2007: 154)

Kääntäjä voi itse tehdä sekä käännöksen että jakaa sen riveihin ja ajastaa, mutta joku muu voi myös jakaa käännöksen riveihin ja ajastaa, vaikka hän ainoastaan osaisi kohdekieltä (Gambier 2007: 85). Ruututekstin, joka koostuu yhdestä rivistä, pitäisi näkyä ruudussa noin 2–3 sekuntia ja ruututekstin, joka koostuu kahdesta rivistä, pitäisi näkyä ruudussa noin 4–6 sekuntia. (Ingo 2007: 283) Tämä, koska lukijan pitäisi ehtiä lukea ruututeksti. Ruotsissa suositellaan 6–7 sekuntia kahden rivin ruututekstin lukemiseen (Tveit 2009: 86–87). Törmä (2012) toteaa, että ruututekstin pitäisi näkyä ruudussa suunnilleen 2–7 sekuntia. Tärkeää hänen mielestä on kuitenkin pitää mielessä puherytmi ja se, miten kuva ja teksti sopivat yhteen. Sen lisäksi Masnicin (2010: 25)

mukaan on tärkeää pitää mielessä, ettei ruututekstiä saa näkyä liian kauan ruudussa, koska silloin katsoja ehtii lukea tekstin yhä uudelleen ja tämä voi häiritä häntä.

Edellä mainittu tapa pätee kääntäessä yhdelle kielelle. Suomessa ja muun muassa Belgiassa, näytetään elokuvateattereissa kahta kieltä samaan aikaan. Tämä tarkoittaa, että tekstiä pitää tiivistää vielä enemmän kuin mitä pitää tiivistää kun on kyse yhdestä kielestä. Toisen kielen pitää mahtua ylempään riviin ja toisen kielen alempaan riviin. (Hartama 2007: 189) Suomessa voidaan siis kääntää kaksi eri versiota samasta elokuvasta tai televisiosarjasta. Ensimmäinen versio näytetään elokuvateattereissa ja toinen ilmestyy DVD:nä tai näytetään televisiossa. (Tuominen 2012: 41)

Kääntäessään, kääntäjä tarvitsee käsikirjoituksen tai muuta lähdetekstiä, tietokonetta, Internetiä, sanakirjoja, oikolukuohjelmaa ja ajastusohjelmaa (Törmä 2012). Lähdetekstinä voi toimia monenlaisia tekstejä. Gambierin mukaan (2007: 85–86) lähdetekstinä voi toimia erilaiset tekstit. Hän mainitsee esimerkiksi käsikirjoituksen, luettelon, transkription ja *välittäjäkielellä* olevan tekstityksen. Välittäjäkieli voi esimerkiksi olla englanti. Jos toinen kääntäjä kääntää suomen kielestä englannin kieleen ja toinen kääntäjä englannin kielestä ruotsin kieleen, englanti on tässä tapauksessa välittäjäkieli. Gambier mainitsee myös, että kääntäjä voi käyttää muulla kielellä olevaa tekstitystä kohdekielisen tekstityksen pohjana. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi Suomessa ruotsintaja voi käyttää suomenkielistä tekstitystä pohjana.

Mihin kohtaan tekstitys sijoitetaan vaihtelee kulttuurista toiseen (Gambier 2007: 85). Se sijoitetaan yleensä kuvaruudun tai valkokankaan alalaitaan, mutta on poikkeuksia. Japanissa se voidaan joissain tapauksissa myös sijoittaa vertikaalisesti. Silloin se sijoitetaan kuvaruudun tai valkokankaan sivulle. Tekstitys sijoitetaan myös muualle kuin kuvaruudun tai valkokankaan alalaitaan, jos se peittää jotain tärkeää. (Pedersen 2011: 8–9) Suomessa ja Ruotsissa se sijoitetaan alareunaan.

Kun kääntäjä on kääntänyt dialogit repliikeiksi ja ajastanut ohjelman tai elokuvan valmiiksi, on aika tarkistaa koko käännös ja tehdä parannuksia. Sen jälkeen hän katsoo ohjelman tai elokuvan läpi. (Törmä 2012)

2.2 Tekstityksen haitat, hyödyt ja haasteet

Ingon (2007: 281) mukaan tekstityksellä on sekä haittansa että hyötynsä. Yksi tekstityksen haitta on, ettei katsoja koko ajan voi katsoa mitä ruudussa tapahtuu, vaan joutuu siirtämään katseensa välillä ruututekstiin. Katsoja siirtää katseensa ruututekstiin noin 500–700 kertaa katsoessaan elokuvaa. Toinen tekstityksen haitta on, ettei kuvasta näe yhtä paljon kuin voisi nähdä, kun ruututeksti on edessä. Tekstityksen hyödyt ovat muun muassa halpuus ja helppous verrattuna dubbaukseen (Luova 2013), nopeus sekä hyvä ratkaisu kaksikielisissä maissa. Kaksikielisissä maissa ruudussa voi näkyä ruututekstiä molemmilla kielillä yhtäaikaisesti tai sitten toinen kieli voi olla tekstitelevisiion valikossa. (Ingo 2007: 281) Tätä tekstitysmenettelytapaa käytetään Suomessa. Meillä on sen lisäksi suomenkieliset ja ruotsinkieliset kanavat.

Toisin kuin muunlaisessa kääntämisessä, alkuperäinen aineisto ei ole tekstityksessä tekstiä, vaan puhetta. Puheesta tulee ajan mittaan teksti, eli tekstityksessä media vaihtuu. Tämä tekee av-kääntämisestä haastavaa, sillä puhe ja teksti eroavat toisistaan melko paljon. Puhe on vapaampaa kuin tekstitys ja siten puheessa voi esimerkiksi esiintyä paljon katkoja ja toistoja. Toinen suuri ero muunlaisesta kääntämisestä on ettei av-kääntämisessä tarvitse kääntää ihan kaikkea, ainoastaan tärkeimmät asiat sisällöstä on käännettävä. Tämä koska tila ja aika ovat rajoitettuja. (Ingo 2007: 282) Tiivistäminen voi myös olla kääntäjälle vaikeaa (Törmä 2012). Tiivistäessä, kääntäjän pitää miettiä, onko tekstitys helposti ymmärrettävää ja onko hän pystynyt välttämään väärinkäsityksiä. On tärkeä tietää, mikä on olennaista ja mikä ei. (Días Cintas & Remael 2006: 161) Pitää kuitenkin pitää mielessä, että kuvakin välittää informaatiota, eikä vain teksti (Ingo 2007: 284). Tätä kutsutaan redundanssiksi, eli ylimääräiseksi tiedoksi. Redundanssi auttaa tiivistäessä. Redundanssi on esimerkiksi ilmeitä, eleitä, prosodiaa, äänitehosteita ja toistoja. (Nedergaard-Larsen 1993: 214)

Kääntäjälle haasteellista voi olla, ettei kääntäjällä esimerkiksi on repliikkien transkriptiota ja siten voi kuulla väärin, mikä johtaa väärinymmärryksiin, jos kääntäjällä ei ole ollut aikaa perehtyä riittävästi kontekstiin. Liian tiukka aikataulu ja ymmärtämisvaikeudet johtaa usein virheelliseen käännökseen. (Tveit 2009: 91–92)

Myös ongelmallinen sisältö vaikeuttaa kääntämistä. Sen lisäksi kääntäjälle on haasteellista kääntää runoja ja lauluja, kulttuurisidonnaisuuksia, sanaleikkejä, murteita ja slangia. (Törmä 2012) Kääntäjälle tilan ja ajan puute on myös haasteellista (Masnic 2010: 56).

Mikä voi olla joko hyöty tai haitta tekstityksen kannalta on, että kaikki katsojat lukevat tekstitystä katsoessaan elokuvaa, televisiosarjaa tai televisio-ohjelmaa. Jotkut väittävät kuitenkin, että he eivät lue sitä. Tuomisen väitöskirjassa osoitetaan silti, että näin ei ole. Katsoja ei voi olla katsomatta tekstitystä. Hän ei välttämättä huomaa katsoneensa tekstitystä, mutta hän katsoo sitä kuitenkin tiedostamatta. (Tuominen 2012: 267, 271) Tutkimukseen osallistui 18 henkilöä, jotka tutkija oli jakanut kolmeen ryhmään. Heidän tehtävänsä oli katsoa *Bridget Jones*- elokuvaa ja keskustella sen jälkeen siitä. Siten tutkija sai tietää, katsovatko kaikki tekstitystä vai ei. (Tuominen 2012: 8) Kun tekstiä lukevat ihmisiä, jotka osaavat lähtökieltä, tapahtuu helposti niin, että sitä kritisoidaan (Días Cintas & Remael 2006). Myös realioiden kääntämistä saatetaan siten kritisoida. Tämä voi sekä auttaa että ärsyttää.

Tekstityksellä on siis paljon hyötyjä ja haittoja. Haitat ovat, että katsoja voi jäädä paitsi siitä, mitä ruudussa tapahtuu ja kuvasta ei näe yhtä paljon. Hyödyt taas ovat, että tekstitys on halpaa ja helppoa verrattuna dubbaukseen sekä nopeaa. Sen lisäksi kaksikielisissä maissa molemmat kielet voivat näkyä ruudussa samaan aikaan esimerkiksi elokuvateattereissa ja katsojalle voi olla mahdollista katsoa televisio-ohjelmaa omalla kielellään. Joko hyöty tai haitta on, että ihan kaikki lukevat tekstitystä tahallaan tai tiedostamatta. Suomessa hyödyt painavat enemmän kuin haitat ja siten Suomessa yleensä käytetään tekstitystä.

3 REALIAT JA NIIDEN KÄÄNTÄMINEN

Kääntäminen ja *kulttuuri* kulkevat käsi kädessä. Siksi on tärkeä tietää, mitä kulttuurilla oikeasti tarkoitetaan. Kulttuuri on laaja käsite kääntämisen maailmassa. Kääntämisessä kulttuurilla tarkoitetaan muun muassa tiedettä, taidetta ja yhteiskuntaa. Lyhyesti sanottuna, kulttuurilla tarkoitetaan sitä, että käännökseen lukijoiden ja lähtötekstin lukijoiden elinympäristöt eroavat toisistaan. (Vehmas-Lehto 1999: 105) Vaikka kulttuuri ja kääntäminen ovat aina kulkeneet käsi kädessä, sitä ei ole korostettu kun vasta 1950-luvulla (Nedergaard-Larsen 1993: 208).

Realiat ovat myös kytkeyty kulttuuriin (Leppihalme 2000: 93). Nimenomaan lähtökulttuuriin (Nedergaard-Larsen 1993: 209). Kuitenkaan ei vain riitä, että tietää mitä kulttuuri on käännettäessä realioita. Silloin tarvitsee myös tietoja *kulttuurienvälisestä viestinnästä*. Tämä, koska realiat ovat alkuperäisin lähtökulttuurista. (Leppihalme 2011: 126). Mitä sitten kulttuurienvälisen viestintä on? Kulttuurienvälisen viestinnän päämäärä on saada ihmiset lähemmäksi toisiaan ja ymmärtämään toisia kulttuureja. (Välimäki 2006: 132) Kulttuurienvälisen viestintä ei pelkästään käsittele kieltä, vaan esimerkiksi myös kehonkielessä piilee kulttuurienvälisiä viestintää. Tutkimassani sarjassa teini-ikäinen Jake heiluttaa kättä haluavansa enonsa lähtevän pois. Samaa merkkiä käytetään Suomessa ja Ruotsissa. Kuitenkaan ei aina ole niin, että eleet tarkoittavat samaa asiaa kaikissa maissa. (vrt. Ernestrand 2010)

Tämä luku keskittyy realioihin ja niiden kääntämiseen. Luku 3.1 käsittelee realian määritelmää ja luku 3.2 realioiden kääntämistä.

3.1 Realian määritelmä

Johdannossa selvitettiin, että realiat viittaavat kieliulkoiseen maailmaan. Pedersenin (2011: 44) mukaan realiat ovat sidottu tiettyihin kulttuureihin. Artikkelissaan ”Realia repliikissä – lähetetäänkö katsoja ulkomaille?” Marjotie, joka on pro gradussaan tutkinut realioita, määrittelee realia kääntäjälehden artikkelissa (2002) seuraavalla

tavalla: ”Realia on kulttuurisidonnainen käännösongelma, joka mielletään yhdeksi lähtökielen vaikeimmin käännettävissä olevista alueesta” Tämä, koska kaikilla realioilla ei ole suoraa vastinetta. Marjotie kirjoittaa myös että, realiat pitävät sisällään historiaa ja paikallisväriä (Marjotie 2002). Sen lisäksi ne voivat sisältää kulttuuria ja maantiedettä. Nämä asiat vaikuttavat myös realioiden kääntämiseen ja tekevät siitä haasteellisemman. (Díaz Cintas & Remael 2006)

Alluusio sivuaa realiaa. Se ei kuitenkaan ole samaa asia (ks. Leppihalme 2011: 127). Välttääkseen alluusion ja realian sekoittamista toisiinsa on hyvä tietää mitä alluusio on. Ingo (2007: 151) mainitsee, että alluusio on vihjaus tietyn henkilön tai paikan ominaisuuteen. Henkilö voi olla Raamatusta, on voinut elää kauan sitten tai voi olla tunnettu poliitikko tai muuten tunnettu henkilö. Paikka voi olla tunnettu jostain tai historiallisesti merkittävä. Tämä tarkoittaa, että henkilöä voi esimerkiksi kutsua nimellä *Sherlock* oman nimen sijaan, koska hän muistuttaa Sherlockia (Leppihalme 1997: 62). Leppihalme (1997: 5–6) mainitsee, että alluusio on sen lisäksi usein humoristinen. Tässä tutkielmassa en tutki alluusioita.

Realia on saanut nimensä latinan kielestä. Latinaksi se tarkoittaa ”todellisia asioita”. Realiat viittaavatkin todellisiin asioihin. Ne ovat useimmiten substantiiveja, mutta voivat myös esimerkiksi olla verbejä. (Leppihalme 2011: 126) Tutkijat ovat luokitelleet realioita eri kategorioihin. Mitä Newmarkin (1988: 95–102), Mikhailovin (2011: 1–2), Leppihalmeen (2001: 139), Pedersenin (2011: 44) ja Nedergaard-Larsenin (1993: 211) mielestä esimerkiksi kuuluu käsitteeseen realia näkyy seuraavalla sivulla olevassa taulukossa, taulukko 1. Olen kääntänyt Newmarkin, Pedersenin ja Nedergaard-Larsenin käyttämät termit suomeksi.

Taulukko 1. Realioiden luokittelutapoja

Newmark	Mikhailov	Leppihalme	Pedersen	Nedergaard-Larsen
Ekologia	Artefaktit	Arkielämä	Ihmiset	Maantiede
Eleet	Historialliset tapahtumat	Erilaiset esineet	Instituutiot	Historia
Käsitteet	Käyttäytymistavat	Historia	Paikat	Kulttuuri
Materiaali-kulttuuri	Kirjailijoiden nimet	Kulttuuri	Perinteet	Yhteiskunta
Menettelytavat	Lentävät lauseet	Organisaatiot	Ruoka	
Organisaatiot	Perinteet			
Perinteet	Ruokalajit			
Sosiaalinen kulttuuri	Sitaatit			
Tavat	Taideteosten nimet			
Toiminnat	Taiteilijoiden nimet			

Ekologialla (ecology) Newmark (1988: 95–102) tarkoittaa floora ja fauna sekä muita asioita, jotka kuuluvat luontoon, kuten esimerkiksi vuoria. Organisaatiot (organisations), toiminnat (activities), menettelytavat (procedures) ja käsitteet (concepts) kuuluvat Newmarkin luokittelussa yhteen, samoin kuten eleet (gestures) ja tavat (habits). Organisaatiot, toiminnat, menettelytavat ja käsitteet voivat olla poliittisia, uskonnollisia tai taiteellisia.

Artefakteihin voi Mikhailovin (2011: 1–2) mielestä esimerkiksi kuulua *samovar* (samovaari), joka on venäläinen teenkeitin. Artefaktit ovat siten ihmisten tekemiä esineitä. Käyttäytymistavoilla Mikhailov tarkoittaa esimerkiksi tervehtimistä.

Mikhailovin mukaan (2011: 1–2) ei ole helppoa kategorisoida realioita noin vain. Hänen kategorioistaan löytyy ilmaisuja ja sanoja, jotka voivat olla ulkomaalaisille vaikea ymmärtää. Kuitenkin jää Mikhailovin mielestä epäselväksi, pitääkö realioihin sisältyä ilmaisuja ja sanoja, jotka ovat kaikille, monille tai joillekin ulkomaalaisille vaikea ymmärtää. Kaikki kulttuurit ovat erilaisia. Jotkut kulttuurit ovat lähekkäin

toisiaan ja siten ne kulttuurit ymmärtävät toisiaan paremmin kuin toiset kulttuurit. Mikhailov väittää myös, että on vaikea tietää kuuluvatko henkilönnimet ja paikannimet realioihin. Hän on kuitenkin tullut siihen tulokseen, että kaikki henkilönnimet ja paikannimet luultavasti sisältävät kulttuurisidonnaisuuksia. Sen lisäksi Mikhailov miettii, pitääkö huomioida realioita, jotka ovat lainattuja toisesta kulttuurista. Yleensä niitä ei oteta huomioon, mutta Mikhailovin mukaan mahdollisesti pitäisi.

Nedergaard-Larsenin neljä kategoriaa ovat pääkategorioita. Sen lisäksi Nedergaard-Larsen on jakanut realiat alakategorioihin. Maantieteen kuuluu esimerkiksi biologia ja ilmatiede, historiaan esimerkiksi rakennukset ja ihmiset, yhteiskuntaan esimerkiksi politiikka ja perinteet ja kulttuuriin esimerkiksi koulutus ja media. (Nedergaard-Larsen 1993: 211)

Kuten huomaamme kaikki taulukossa olevat kategoriat ovat tavalla tai toisella sivunneet toisiaan. Kaikilla tutkijoilla ei ole samankaltaisia ryhmiä, mutta jokaisella on sama aines kuin toisella on. Esimerkiksi löytyy käsite historia Mikhailovin, Leppihalmeen ja Nedergaard-Larsenin luokitteluista ja käsite perinteet Newmarkin, Mikhailovin ja Pedersenin luokitteluista. Toiset ovat jakaneet realiat yleisemmällä tasolla, toiset taas tarkemmin. Omassa luokittelussa käytän Leppihalmeen ja Pedersenin luokitteluja pohjana (ks. luku 1.3).

3.2 Realioiden kääntäminen

Leppihalmeen (2000: 89) mukaan tekstit ovat sidottu kulttuuriin, jossa teksti on kirjoitettu. Käännösten pitäisi sen sijaan kohdistua kohdekulttuuriin ja samalla välittää lähtökulttuuria. Tästä voi syntyä ristiriita. Käännökset voivat vaikuttaa lukijoiden kannalta kummallisilta, kun niissä esiintyy käsitteitä, jotka kuuluvat lähtökulttuuriin. Leppihalme (2000: 101) väittää, että sen takia ”kääntäjä on kulttuurinvälittäjä”. Hänen tehtävänä on lähtökulttuurin välittäminen kohdekulttuuriin.

Leppihalme (2000: 93–94) jakaa kulttuurisidonnaisuudet kielenulkoisiin käännösongelmiin ja kiellensisäisiin käännösongelmiin. Leppihalme (2000: 93) kutsuu kielenulkoisia käännösongelmia realioiksi. Kielenulkoiset käännösongelmat kuvailevat ulkoista maailmaa, kuten sana *iglu* ja kiellensisäisiä käännösongelmia ovat esimerkiksi murteisiin kuuluvat sanat. Yksittäinen realia on sen lisäksi paikallinen käännösongelma (Leppihalme 2000: 89).

Two and a Half Men -sarjan viidennessä jaksossa teini-ikäinen Jake mainitsee henkilön *Benito Mussoroni*, ja uskoo tosiaan että tietyn henkilön nimi on Mussoroni, vaikka henkilön nimi oikeastaan on *Benito Mussolini*. Tämä on esimerkki sekä kiellensisäisestä että kielenulkoisesta kulttuurisidonnaisesta käsitteestä.

Vehmas-Lehto (1999: 19–20) kirjoittaa, että kielenulkoisia käännösongelmia löytyy suurin määrin. Siksi kääntäjällä pitää olla tietoa myös kulttuurieroista, eikä vain kääntämisestä ja kiellistä. Pedersen (2011: 44) osoittaa, että kohdekielen osaaminen ei välttämättä johda realioiden osaamiseen.

Kääntäessään realioita kääntäjä tarvitsee omaa hankittua tietoa ja sen lisäksi erilaisia apuvälineitä. Nämä apuvälineet ovat esimerkiksi lähteitä, jotka kertovat menneisyydestä ja osakulttuureista. On myös hyvä, jos kääntäjä tuntee jonkun lähtökulttuurista, joka voi auttaa käännöstöissä. (Leppihalme 2000: 94)

Realiat tuottavat eniten ongelmia, jos lähtökulttuuri ja kohdekulttuuri eroavat paljon toisistaan (Leppihalme 2001: 139). Suomen kulttuuri, yhdysvaltojen kulttuuri ja brittiläinen kulttuuri eivät eroa toisistaan yhtä paljon kuin esimerkiksi japanin kulttuuri ja suomen kulttuuri. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö realiat tuota ongelmia käännettäessä englanninkielistä tekstiä suomen kielelle ja toisinpäin. (Välimäki 2006: 142) Kääntäjälle on myös haasteellista, kun kohdekielestä ei löydy lähtökielen käsitteelle suoraa vastinetta ja kun useimmat katsojista eivät edes tiedä, mitä lähtökielen käsite tarkoittaa. (Días Cintas & Remael 2006: 201)

3.3 Käännösstrategiat

Käännösongelmia ratkaistaessa käytetään erilaisia *käännösstrategioita* (Leppihalme 2007: 78). Käännösstrategia on Leppihalmeen (2007: 365–366) mukaan menettelytapa, jota kääntäjä hyödyntää ratkaistessaan käännösongelmia. Hän mainitsee kuitenkin, että joidenkin kääntäjien mukaan käytetään aina strategioita käännettäessä, ei vain ratkaistessaan käännösongelmia. Näin Venutikin näkee asian. Venuti määrittelee käännösstrategiaa menettelytapana, joka kääntäjä käyttää kääntäessään. (Venuti 2005: 240) Chestermanin (1997: 88–91) mukaan käännösstrategia on prosessi, joka keskittyy tiettyyn päämäärään ja ongelmaan. Kääntäjä on Chestermanin mukaan mahdollisesti tietoinen siitä, että hän käyttää tietynlaista käännösstrategiaa. Tämä tarkoittaa sitä, että kääntäjä ei välttämättä itse huomaa, että hän käyttää tiettyä käännösstrategiaa. Sitä paitsi toinen kääntäjä voi helposti oppia käyttämään samaa käännösstrategiaa kuin joku toinen kääntäjä on käyttänyt. Käännösstrategia on näin nähtynä melko laaja käsite. Pystymällä valitsemaan käännösstrategiaa kääntäjällä on valtaa. Hänen ratkaisuihinsa nimittäin heijastuu yleisön tulkinta (Leppihalme 2007: 366). Eli yleisö voi tulkita käännös eri tavalla, jos kääntäjä käyttää eri ratkaisuja.

Käännösstrategiat ovat joko globaaleja tai paikallisia. Globaali käännösstrategia on käännösstrategia, jota kääntäjä käyttää läpi koko käännoksen. Paikallinen käännösstrategia taas on käännösstrategia, jota kääntäjä käyttää yksittäisissä tapauksissa. (Jääskeläinen 1993: 113–116, Banjar 2010) Globaaleja käännösstrategioita koskevat esimerkiksi se, miten kääntää murretta ja pitääkö sitä kääntää ollenkaan, pitääkö käännös olla sanatarkka vai saako käännös olla vapaa, saako kääntää vanhaa tekstiä, sillä tavalla, että siitä tulisi enemmän moderni vai pitääkö säilyttää kaikki niin kuin siihen aikaan oli. (Chesterman 1997: 90).

Chesterman (1997: 94–112) jakaa paikalliset käännösstrategiat syntaktisiin käännösstrategioihin, semanttisiin käännösstrategioihin ja pragmaattisiin käännösstrategioihin. Syntaktiset käännösstrategiat ovat hänen mukaan esimerkiksi käännöslaina, sanaluokan vaihto ja sanatarkka käännös. Semanttisiin käännösstrategioihin kuuluu Chestermanin mielestä esimerkiksi synonyymien,

parafrasien ja hyponymien käyttö. Pragmaattisia käänösstrategioita ovat sen sijaan esimerkiksi poisto, lisäys ja kotouttaminen.

Tässä työssä keskityn sekä globaaleihin että paikallisiin käänösstrategioihin. Käsittelen ensin Leppihalmeen käänösstrategioiden luokittelua. Hänen luokittelunsa koostuu paikallisista käänösstrategioista. Jatkan sen jälkeen kotouttamisella sekä vieraannuttamisella käänösstrategioina. Kotouttaminen ja vieraannuttaminen ovat globaaleja käänösstrategioita. Käsittelen lopussa käänösstrategioiden valintaa.

3.3.1 Leppihalmeen käänösstrategioiden luokittelu

Käytän Ritva Leppihalmeen (2001) realioiden kääntämisen käänösstrategioiden luokittelua pohjana tälle tutkielmalle. Leppihalme (2001: 141–145) luokittelee realioiden käänösstrategiat seitsemään eri kategoriaan. Nämä kategoriat ovat suora siirto, käännöslaina, kulttuuriadaptaatio, hyperonyymi, eksplikointi, lisäys ja poisto.

Suora siirto tarkoittaa sitä, että lähtökielen sana siirretään suoraan kohdekieleen. Sanan voi siirtää sellaisenaan, korostaen esimerkiksi kursiivilla tai muutetussa kirjoitusasussa. (Leppihalme 2001: 141) *Two and a Half Men* -sarjan viidennestä kaudesta löytyy esimerkiksi *Hollywood Bowl*, joka on suoraan siirretty suomen kieleen ja ruotsin kieleen, ilman kursiivia tai muutoksia tavaamisessa. *Hollywood Bowl* on estradi Hollywoodissa. Englannin kielestä löytyy paljon suoria siirtoja. Yksi esimerkki on suomen kielestä lainattu sana *sauna*.

Yleensä käytetään suoraa siirtoa käänösstrategiana, kun on kyse henkilönnimistä ja paikannimistä. (Leppihalme 2001: 141) *Two and a Half Men* -sarjan suomenkielisen ja ruotsinkielisen tekstitykset ovat rakentuneet tällä tavalla. Tämä ei kuitenkaan aina ole käytäntönä. Fiktiivisten henkilönnimien tai paikannimien kääntämisessä ei aina käytetä suoraa siirtoa käänösstrategiana. Nedergaard-Larsenin (1993: 217) mukaan suoraa siirtoa käytetään usein myös, kun on kyse instituutioiden nimien kääntämisestä. Marjotie (2002) korostaa, että voi myös käyttää suoraa siirtoa, kun on esimerkiksi kyse realioista, joilla ei ole suoraa vastinetta.

Voi myös käyttää *käännöslainaa* käänösstrategiana. Silloin on kyse kirjaimellisesta käännöksestä. Tätä käytetään usein, kun kohdekulttuurissa ei ole käsitettä, jota lähtökulttuurissa käytetään. (Leppihalme 2001: 141, Marjotie 2002) Esimerkiksi *lunch money*, joka löytyy tämän tutkielman aineistosta, on kirjaimellisesti käännetty suomeksi sanalla lounasraha ja ruotsiksi sanalla lunchpengar. Lunch money on rahaa, jota käytetään yhdysvaltalaisissa kouluissa ostaakseen lounasta. Käännöslainaa voi myös käyttää käänösstrategiana käännettäessä instituutioiden nimiä (Nedergaard-Larsen 1993: 217). Esimerkiksi *Turun ammattikorkeakoulu* on ruotsiksi *Åbo yrkeshögskola*.

Puhuttaessa *kulttuuriadaptaatiosta* tarkoitetaan, että pyritään säilyttämään kulttuurisidonnaisten käsitteiden alkuperäiset konnotaatiot. Se tehdään kohdekulttuurin käsitteiden avulla. Kulttuuriadaptaatio on kotouttamisstrategia. (Leppihalme 2001: 142) Lisää tietoa kotouttamisesta käänösstrategiana löytyy luvusta 3.3.2. Kulttuuriadaptaatiota käytetään melko usein käännettäessä lastenkirjallisuutta (Leppihalme 2001: 142) Esimerkiksi *Rise of the Guardians* (2012) -elokuvan *bogeyman*, joka aiheuttaa painajaisia, on käännetty *Möröksi* suomenkielisessä *Viisi legenda* (2012) -elokuvaversiossa. Bogeyman on hirviö, joka piileskelee sängyn alla. Myös huumorin kääntämisessä käytetään ahkerasti kulttuuriadaptaatiota käänösstrategiana. Jos kulttuuriadaptaatiota käytetään käänösstrategiana, oletetaan usein ettei lähtökielen käsite ole kohdekielen yleisölle tuttu tai, että kulttuuriadaptaation avulla kohdekielinen yleisö hyötyy enemmän käännöksestä. (Leppihalme 2001: 142)

Käännettäessä realioita törmää usein käsitteisiin, joilla ei ole käännösvastineita kohdekielellä. Esimerkiksi käännetään usein mitta- ja rahayksiköt kohdekulttuurin mitta- ja rahayksiköillä, koska niillä ei ole vastineita. Tätä käänösstrategiaa Vehmas-Lehto kutsuu funktionaaliseksi analogiksi. Funktionaalinen analogi keskittyy käännökseen funktioon. Tärkein on, että funktio säilyy. (Vehmas-Lehto 1999: 106) Funktionaalinen analogi on Vehmas-Lehdon vastine Leppihalmeen kulttuuriadaptaatioon.

Leppihalmeen neljäs kategoria on *hyperonyymi*. Hyperonyymi on sama kuin yläkäsite. Hyperonyymien avulla vältetään yksityiskohtia käännöksestä. Aineistosta löytyy

esimerkiksi *Bourbon*, joka on suomeksi käännetty sanalla *viski* ja ruotsiksi käännetty sanalla *whiskey*. Bourbon on viskityyppi. Hyperonyymien haittapuoli on, että jos kohdekielen yleisö ei osaa lähtökieltä kunnolla, he voivat osua harhaan, kun on kyse vivahteista. (Leppihalme 2001: 143)

Poisto kuuluu myös Leppihalmeen realioiden käännsstrategioihin. Poisto tarkoittaa, ettei realiaa käännetä lainkaan, vaan poistetaan käännöksestä. Leppihalmeen mukaan (2001: 145) realioita ei yleensä jätetä kokonaan pois, ainoastaan tietty osa niistä. Esimerkki poisjätetystä realioista aineistosta on *Goldfish*. Goldfish on eräänlainen suolakeksi. Keksit ovat kultakalanmuotoisia. Ingo (2007: 286) mainitsee, että voi jättää pois yksityiskohtia jos tilanne sallii, eli jos niillä ei ole merkitystä. Mikhailovin (2011: 3) mukaan taas on tavallisempi jättää realioita pois audiovisuaalisessa kääntämisessä kuin kaunokirjallisuuden kääntämisessä. Tämä audiovisuaalisen kääntämisen erityispiirteiden vuoksi, eli tilan ja ajan puutteiden vuoksi. Mikhailovin tutkimus osoittaa, että poisto on audiovisuaalisessa kääntämisessä jopa melko suosittu käännsstrategia. (Mikhailov 2011: 3)

Kääntäessään realioita kääntäjä voi käännsstrategiana myös valita niiden selittämisen. Silloin sitä kutsutaan *eksplikoinniksi*. Selityksenä voi toimia esimerkiksi lisätty sana tai selitys tai kokonaan vaihdettu sana tai fraasi, joka selittää käsitteen. (Leppihalme 2001: 143) Leppihalme (2001: 143) kirjoittaa, että esimerkkejä eksplikoinnista voivat olla *the Blitz* Loveseyn (1990) kirjasta ja *Tuonela* Paasilinnan (1995) kirjasta. *The Blitz* on käsite, joka käsittelee aikaväliä toisen maailmansodan aikana, jolloin Saksa pommitti Isoa-Britanniaa useasti. *The Blitz* on vaihdettu fraasiin *Lontoon pommitus* suomeksi ja sanaan *Tuonela* on lisätty selitys *the Land of the Dead* englanniksi. Eksplikointia voi myös löytää elokuvien maailmasta. Esimerkiksi elokuvassa *Meet the Parents* (2000), erään miehen sukunimi on *Focker*. Nimen on tarkoitettu olevan hauska ja, jotta katsojat ymmärtäisivät tämän, kääntäjä on selittänyt, että *Focker* muistuttaa fucker sanaa, joka tarkoittaa kusipäätä. Marjotie (2002) korostaa, ettei voi selittää liikaa käännettäessä audiovisuaalista materiaalia. Kirjallisuuden kääntämisessä sitä voi käyttää, koska lukija voi lukea samaa lausetta yhä uudelleen kunnes hän on ymmärtänyt sen oikein. Tämä ei päde elokuvan katsomiseen.

Vehmas-Lehto käyttää termiä *lisäys* puhuessaan eksplikoinnista. Hänen mukaan sitä käytetään eräänä käänösstrategiana käännettäessä käsitteitä, joilla ei ole vastineita kohdekielellä. Sitä voi esimerkiksi käyttää käännettäessä mitta- ja rahayksiköitä. Silloin kohdekulttuurin mitta- ja rahayksiköt laitetaan sulkuihin. (Vehmas-Lehto 1999: 106)

Eksplikoinnin haittapuolet ovat, että yleisöstä se voi tuntua turhalta ja tekstistä tulee pidempi. Eksplikoinnin hyöty on, että se auttaa yleisöä. (Leppihalme 2001: 143) Nedergaard-Larsenin (1993: 235) mukaan pitäisi käyttää eksplikointia vain jos voi syntyä väärinkäsityksiä.

Leppihalmeen mukaan on kyse *lisäyksestä*, jos selitetään tiettyä realiaa ja *lisäys* ei ole varsinaisessa tekstissä. Tämä löytyy muun muassa sanastoista, huomautuksista, alaviitteistä ja esipuheista. Lisäykset ovat kääntäjän tekemiä. Lisäyksen haittapuoli on, että se voi tuntua turhalta yleisön kannalta. Lisäyksen hyöty taas on, että kääntäjä näkyy paremmin teoksessa. (Leppihalme 2001: 144) Lisäystä ei ole otettu mukaan tässä tutkielmassa, koska aineistossa ei esiinny selityksiä, eikä sanastoja, huomautuksia, alaviitteitä tai esipuheita. Tämä, koska yleensä tekstityksessä ei ole tapana käyttää lisäyksiä (ks. Nedergaard-Larsen 1993: 213).

3.3.2 Kotouttaminen ja vieraannuttaminen käänösstrategioina

Kotouttaminen on kääntämistapa, jolla pyritään tekemään käännöstä tutummaksi, eli käyttäessä kotouttamista käänösstrategiana kääntäjä käyttää kohdekulttuurissa tuttuja sanoja ja fraaseja. Tätä kääntämistapaa käytetään erityisesti lastenkirjallisuuden kääntämisessä. Mitat ovat esimerkki siitä, mitä usein käännetään kotouttavan kääntämistavan mukaisesti. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että pituusyksiköt ja vaatekoot usein kotoutetaan. (Leppihalme 2007: 370) On väitetty, että kääntäjä tavalla tai toiseen aina käyttää kotouttamista käännöstapana, koska käänös muokataan kohdekielelle (Leppihalme 2007: 373). Kulttuuriadaptaatioilla, poistoilla ja käänöslainoilla saadaan käänös tutummaksi kohdeyleisölle. Eksplikointia ja lisäystä voidaan myös käyttää kotouttamisstrategioina, koska niiden tarkoitus on auttaa yleisöä

ja tehdä vieraat käsitteet tutummiksi. Toisaalta eksplikointi ja lisäys voivat korostaa vierautta (Leppihalme 2007: 373). Sen lisäksi hyperonyymien avulla voi myös kotouttaa, koska käytettäessä hyperonyymia käännökseen ei tarvitse ottaa mukaan yksityiskohtia.

Kotouttaminen on välillä ollut suosituin käännöstrategia ja välillä vieraannuttaminen on ollut suosituin käännöstrategia. (Ruokonen 2004: 64–74) Vieraannuttaminen on kääntämistapa, joka korostaa eksoottisia ja lähtökulttuuriin kuuluvia käsitteitä (Ruokonen 2004: 63). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että käännökseen jää jälkiä lähtökulttuurista. Kääntäjä, joka käyttää vieraannuttamista käännöstrategiana käyttää siis kohdekulttuurille vieraita sanoja ja fraaseja käänöksessään. Käytetään usein vieraannuttamista käännöstrategiana käännettäessä aikuisten ohjelmia (Marjotie 2002). Suora siirto on vieraannuttamisstrategia (Mikhailov 2011: 3).

Valitessaan joko kotouttaminen tai vieraannuttaminen kääntämistapana, kääntäjän pitää miettiä mitä käännöksen yleisö tietää lähtökulttuurista. Jos kääntäjä olettaa, että käännöksen lukijat tuntevat lähtökulttuurin hyvin, vieraannuttaminen voi olla hyvä kääntämistapa. Jos kulttuurierot ovat melko suuret, kotouttaminen mahdollisesti tuntuu olevan helpompi lukijalle kuin vieraannuttaminen. Vieraat ilmiöt viettelevät kuitenkin. (Leppihalme 2007: 372–373) Kääntäjän pitää myös miettiä, miten kohdekulttuurissa on tapana tehdä (Ruokonen 2004: 63).

Sekä vieraannuttamisella että kotouttamisella on hyötynsä ja haittansa. Kotouttaminen auttaa kokemattonta yleisöä. Sen lisäksi kotouttaminen tekee tekstistä selkokiehisen ja näin yleisö ymmärtää tekstin sisällön paremmin. Toisaalta kotouttamisen vuoksi käännöksen yleisö ei voi yhtä hyvin osallistua vuorovaikutukseen lähtökulttuurin kanssa ja kaikkia vivahteita ei nosteta esiin. (Leppihalme 2007: 373, Ruokonen 2004: 66)

3.3.3 Käännöstrategioiden valinta

Käännöstrategioita on monta. Siksi on hyvä saada tietoa siitä, miten valita oikea käännöstrategia. Pedersen (2005: 2) mainitsee Nedergaard-Larsen yhtenä tutkijoista, joka on tutkinut sitä, miten realioita käännetään juuri audiovisuaalisessa kääntämisessä.

Siksi olen tässä luvussa valinnut keskittyä Nedergaard-Larsenin käännösstrategioiden valintaan. Sen lisäksi olen huomannut, että muissa tutkielmissa on tapana käyttää Nedergaard-Larsenin artikkelia (1993) realioiden kääntämisestä audiovisuaalisessa kääntämisessä. Nedergaard-Larsen (1993: 221) kirjoittaa, että valitessaan käännösstrategiaa kääntäjän pitää miettiä ohjelmatyyppiä, uskollisuutta ja yleisön tietoa. Nämä ovat globaaleja käännösstrategioita.

Jossain ohjelmatyyppissä kieli on keskipisteenä ja siinä kielessä on tärkeä asema käännettäessä. Sellaiset ohjelmatyypit ovat muun muassa komedia ja lauluohjelma. Kielellä on myös valtava asema, kun asia koskee murretta. Dokumenttiohjelmien kääntämisessä murretta ei säästetä ja käännettäessä fiktiota on mietittävä säästetäänkö sitä vai ei. Toisissa ohjelmatyypeissä ihminen on keskipisteenä. Tämä on tapaus esimerkiksi draamaelokuvissa ja keskusteluohjelmissa. Myös tapahtumat voivat olla keskipisteenä. Tämä tapahtuu esimerkiksi dokumenttiohjelmissa, urheiluohjelmissa ja uutisissa. (Nedergaard-Larsen 1993: 221) Tässä tutkielmassa kieli on keskipisteenä, koska kyseessä on huumori. Myös uskollisuutta on mietittävä. Tämä viittaa siihen, miten uskollinen kääntäjä haluaa olla kirjoittajalle. Hänen pitää miettiä haluaako hän tehdä sanatarkan käännöksen vai haluaako hän kääntää vapaasti kunhan vain kirjoittajan ajatukset ovat mukana. (Nedergaard-Larsen 1993: 222) Kääntäjän pitää sen lisäksi miettiä yleisöä. Hänen pitää arvioida, mitä yleisö jo tietää ja mitä yleisö ei tiedä. On pohdittava yleisön tietoa lähtökielestä, lähtökulttuurista ja ajanjaksosta. (Nedergaard-Larsen 1993: 221–222)

Näiden lisäksi kääntäjä törmää eri käännösongelmiin matkan varrella ja hänen pitää silloin ratkaista käännösongelmat erikseen. Pitää miettiä funktiota, konnotaatiota, yleisön ymmärtämistä ja piirteitä, jotka kuuluvat tekstitykseen. (Nedergaard-Larsen 1993: 222) Nämä koskevat paikallisia käännösstrategioita.

Kun on kyse funktiosta, kääntäjän pitää selvittää mikä käsitteen funktio on. Silloin on pohdittava tärkeyttä. Jos käsite on tärkeä juonen, henkilöhahmon kuvauksen tai ilmapiirin kannalta, sitä ei voida jättää pois käännöksestä, vaan pitää käyttää eksplikointia käännösstrategiana tai kertoa omin sanoin ja jos käsite ei ole tärkeää

kääntäjä voi harkita poisjättämistä. Tämä pätee myös konnotaatioihin. (Nedergaard-Larsen 1993: 222–223)

Yleisön on ymmärrettävä, mitä tekstityksessä lukee. Kääntäjän pitää koko ajan miettiä, mitä yleisö ymmärtää ja mitä yleisö ei ymmärrä. Jos yleisö ei ymmärrä jotain, se pitää kirjoittaa selkeämmin, jotta kaikki ymmärtävät. (Nedergaard-Larsen 1993: 223)

Lopuksi pitää ottaa huomioon asiat, jotka kuuluvat nimenomaan tekstitykseen. Tällaiset asiat ovat ajan ja tilan puute, redundanssi ja median vaihtuminen puheesta kirjoitettuun tekstiin. Jos löytyy redundanssia, käsitteen poisjättämistä voi harkita. (Nedergaard-Larsen 1993: 222–223)

Lörscher (2002) on tutkinut *think aloud* -menetelmän avulla, miten kääntäjä ratkaisee käännösongelmia ja valitsee käänносstrategian. Lörscher on tullut siihen tulokseen, että kääntäessä kääntäjä voi käydä läpi monta vaihetta. Ensin kääntäjä huomaa, että on kyse käännösongelmasta. Sen jälkeen kääntäjä pukee käännösongelma sanoiksi. Seuraavaksi kääntäjä yrittää etsiä ratkaisuja. Heti perään hän löytää ratkaisun tai alustavan ratkaisun, ratkaisee osan käännösongelmasta tai pitää vielä etsiä ratkaisua. (Lörscher 2002)

Kääntäjällä on siis paljon mietittävää valitessaan käänносstrategiaa. Ensin hänen on mietittävä, mitä käänносstrategioita hän voi valita yleisellä tasolla. Kääntäjän pitää silloin miettiä ohjelmatyyppiä, uskollisuutta ja yleisön tietoa. Sen lisäksi hänen on mietittävä, mikä käänносstrategia sopii parhaiten jokaisen kulttuurisidonnaisuuden kohdalla. Silloin kääntäjän on mietittävä funktiota, konnotaatiota, yleisön ymmärtämistä ja piirteitä, jotka kuuluvat tekstitykseen.

4 ANALYYSI

Tässä luvussa analysoin, miten realioita on käännetty *Two and a Half Men*-televisiosarjan viidennessä tuotantokaudessa englannin kielestä suomen kielelle ja ruotsin kielelle. Olen luokitellut kaikki löydetyt realiat seitsemään kategoriaan. Kategoriat ovat ruokaan ja juomaan liittyviä käsitteitä, kouluun liittyviä käsitteitä, instituutioihin liittyviä käsitteitä, politiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyviä käsitteitä, mitta- ja rahayksiköitä, urheiluun liittyviä käsitteitä, ja muita käsitteitä. Kategoriat perustuvat Pedersenin (2011: 44) ja Nedergaar-Larsenin (1993: 211) luokitteluihin.

Käsittelen jokaista kategoriaa erikseen ja näin jokainen kategoria on saanut oman alaluvun. Aloitan suurimmasta kategoriasta ja lopetan kategorialla muut käsitteet. En käsittele jokaista löydettyä realiaa erikseen, vaan annan jokaisesta kategoriasta esimerkkejä. Esimerkit koostuvat englanninkielisestä tekstityksestä, suomennoksesta ja ruotsinnoksesta. Otan sen verran kontekstia mukaan kuin on tarpeen. Kaikki realiat löytyvät aakkosjärjestyksessä liitteinä kategoriansa mukaan. Jos esiintyy kaksi samanlaista ilmaisua, jotka ovat käännetty eri tavalla, olen laskenut molemmat erillisinä realioina ja kirjoittanut ne erikseen taulukkoon, muuten olen laskenut ne yhtenä ja samana realiana ja kirjoittanut ne vain kerran taulukkoon. Olen pyrkinyt taivuttamaan kaikki realiat perusmuotoon.

Olen sen lisäksi luokitellut realioiden käänösstrategiat kuuteen eri kategoriaan Leppihalmeen (2001: 139–142) luokittelun mukaan. Kategoriat ovat suora siirto, käänöslaina, kulttuuriadaptaatio, hyperonyymi, eksplikointi ja poisto. Tarkastelen analyysin jokaisessa alaluvussa, mitä strategioita kääntäjät ovat käyttäneet kääntäessään televisiosarjan realioita. Edellä mainituissa liitteissä lukee jokaisen realian kohdalla myös, mitä strategiaa sekä suomentajat että ruotsintajat ovat käyttäneet. Lopuksi luvussa 4.8 esitän taulukkoja siitä, kuinka usein kääntäjät ovat käyttäneet tiettyä käänösstrategiaa kääntäessään tietynlaisia realioita ja keskustelen siitä, milloin he ovat käyttäneet kotouttavia käänösstrategioita ja milloin he ovat käyttäneet vieraannuttavia käänösstrategioita.

4.1 Ruokaan ja juomaan liittyvät käsitteet

Aineistosta löytyy 17 ruokaan ja juomaan liittyvää käsitettä. Ryhmä on siten suurin ryhmä. Kaikki ruokaan ja juomaan liittyvät käsitteet löytyvät liitteestä 1.

Kääntäessään ruokaan ja juomaan liittyviä käsitteitä, suomentajat ovat käyttäneet hyperonyymiä, kulttuuriadaptaatiota, käännöslainaa ja eksplikointia. Ruotsintajat ovat käyttäneet kulttuuriadaptaatiota, hyperonyymiä, suoraa siirtoa, käännöslainaa ja poistoa. Kahdessa ensimmäisessä esimerkissä hyperonyymi esiintyy suomennoksissa. Esimerkissä (1) hyperonyymi on myös esitetty ruotsinnoksessa. Hyperonyymi on eniten käytetty strategia suomeksi ja on myös käytetty paljon ruotsiksi.

- (1) Okey, first of all, I had three **Mr Pibb's** at lunch.

Ensinnäkin join kolme **limua** lounaalla.

För det första så hade jag druckit tre **glas saft** till lunch.

- (2) Private? You get more traffic you're gonna have to open a **Starbucks**.

Yksityisellä? Jos liikennettä tulee lisää, sinun pitää avata **kahvila**.

Privata? Får du mer trafik där måste du öppna ett **Starbucks**.

Mr Pibb's on eräänlainen virvoitusjuoma. Esimerkissä (1) se on suomenkielisessä versiossa käännetty hyperonyymillä *limu* ja ruotsinkielisessä versiossa se on käännetty hyperonyymillä *saft* (mehu). Suomenkielinen versio kertoo siitä, mitä *Mr Pibb's* oikeasti on. Ruotsinkielinen versio taas antaa hieman eri vivahteen, koska mehu ei ole ihan sama asia kuin virvoitusjuoma. Hyperonyymi *läsk* (virvoitusjuoma) olisi voinut olla vaihtoehto. Se ei ole yhtä pitkä sana kuin esimerkiksi *läskedryck* tai *lemonad*.

Starbucks on *kahvila* niin kuin suomentaja on kääntänyt esimerkissä (2). *Kahvila* on hyperonyymi. Ruotsintaja ei ole tässä tapauksessa tehnyt kuten suomentaja ja käyttänyt hyperonyymiä, vaan hän on käyttänyt suoraa siirtoa. Siten *Starbucks* on säilynyt

sellaisenaan ruotsin kielellä. Starbucks kahviloita löytyy sekä Suomesta että Ruotsista, mutta eivät ole vielä yhtä laajalle levinneet Suomessa.

Ruotsintajat ovat myös käyttäneet paljon kulttuuriadaptaatiota kääntäessään ruokaan ja juomaan liittyviä käsitteitä. Kulttuuriadaptaatio esiintyy ruotsinnoksessa esimerkissä (3) ja suomennoksessa esimerkissä (4). Alan sanoo sen mitä esimerkistä (3) lukee. Ennen sitä ovikello soi ja Alan uskoo, että Charlie on tilannut heille ruokaa ja kysyy mistä maasta. Käy ilmi, että Charlie on tilannut kreikkalaisen tytön.

- (3) And as usual, Alan gets **chicken pot pie**.

Ja Alan saa tapansa mukaan **lämmintä kättä**.

Alan får om vanligt äta **nudlar**.

- (4) Add an old snow sled and baseball pennants...
... and you can open a **T.G.I. Friday's**.

Vielä lumikelkka ja baseball-viiri-
-niin voit avata **halpahallin**.

Lägg till lite baseballgrejer så har du ett **TGI Friday's**.

Chicken pot pie esimerkissä (3) on saanut vastinettaan suomen kielellä eksplikoinnilla *lämmintä kättä* ja ruotsin kielellä kulttuuriadaptaatiolla *nudlar*. Kreikkalainen ruoka on yhdysvaltalaisille eksoottista verrattuna amerikkalaiseen ruokaan. Lämmintä kättä on sanonta, joka tarkoittaa, että saa sympatiaa, muttei mitään muuta. Nudlar (nuudelit) usein assosioidaan köyhän miehen ruokaan. Chicken pot pie sisältää kanaa, porkkanaa, herneitä, selleriä, voita, sipulia, vehnä jauhoa, suolaa, pippuria, sellerin siemeniä, kanalientä ja maitoa (Rice 2013). Nämä ovat melko halpoja ja tavallisia aineksia.

T.G.I. Friday's on ravintolaketju, joka keskittyy arkiruokaan (TGI Friday's 2013). T.G.I. Friday's tarkoittaa Thank God it's Friday's, eli luoja kiitos, että on perjantai. Ravintolassa on nimittäin aina perjantai. (TGI Friday's 2011) T.G.I. Friday's on tullut Ruotsiin, muttei vielä Suomeen. Esimerkissä (4) suomentaja on kääntänyt T.G.I.

Friday's kulttuuriadaptaatiolla *halpahalli*, joka luultavasti viittaa halpaan kauppaan. Ruotsintaja taas on käyttänyt suoraa siirtoa käänösstrategiana ja kääntänyt T.G.I Friday's käsitteellä *TGI Friday's*. Lumikelkka ja baseball viiri viittaavat todennäköisesti ravintolan sisustukseen, mutta suomentaja näyttää ymmärtäneen tämän väärin.

Suora siirto löytyy ruotsinnoksesta. Suomennoksessa sitä ei ole käytetty. Suora siirto tulee esiin ruotsinnoksessa esimerkissä (5).

(5) -The parking lot of **Chuck E. Cheese**

-**Pikaruokalan** parkkipaikalla.

-Parkeringen vid **Chuck. E Cheese**

Chuck E. Cheese on pizzapaikka kohdistettu lapsille. Siellä lapset saavat syödä ja leikkiä. (Chuck E. Cheese's 2013) Ruotsintaja on valinnut käyttää suoraa siirtoa käänösstrategiana ja on säilyttänyt Chuck E. Cheesen sellaisenaan. Suomentaja taas on valinnut käyttää hyperonyymia *pikaruokala*.

Seuraavassa esimerkissä eksplikointi tulee esiin suomennoksessa. Ruotsintajat eivät ole käyttäneet lainkaan eksplikointia käänösstrategiana. Charlie nukkuu vielä, kun äiti Evelyn ja hänen miehensä tulevat kylään. Mies sanoo, että Evelynin ei pitäisi tuomita poikaansa, koska hän on varmasti ollut *sowing wild oats* viime yönä. Evelyn vastaa hänelle seuraavalla tavalla:

(6) He's 40 years old, he has no more wild oats.
Just warmed-over **cream of wheat**.

Hän on 40-vuotias, ei hän enää pidä hauskaa.
Hän **käy** vain **kuumana**.

Han är 40 år gammal, han har ingen havre kvar.
Bara ljummen **havregryn**.

Sow wild oats tarkoittaa, että on pitämässä hauskaa, usein seksuaalisesti. *Cream of wheat* on tuote, joka tehdään vehnästä (Cream of Wheat 2013). Tässä tapauksessa

Evelyn varmasti viittaa Charlien siemennesteeseen puhuessaan siitä. Ylilämmitettynä se on mennyt pilalle, kuten Charlie nyt on mennyt 40-vuotiaana.

Suomeksi kääntäjä on käyttänyt eksplikointia *käy kuumana* ja ruotsiksi kääntäjä on käyttänyt kulttuuriadaptaatiota *havregryn* (kauraryyni). Vaikka vehnä on vete, havregryn toimii hyvin käännöksessä. Syödään *havregrynsgröt* (kaurapuuroa) Ruotsissa ja Suomessa. Ja *ljummen* (haaleana), puuro ei enää ole hyvää. Suomenkielinen versio voi tarkoittaa sitä, että Charlie on nyt liian vanha ja ei saa seksiä, vaikka hän haluaisi. Toisaalta se voi tarkoittaa, että hänellä on seksiä naisten kanssa mutta on liian vanha siihen ja siksi hänellä ei enää ole hauskaa. Tai sitten se tarkoittaa sanatarkasti sitä, että hänellä ei enää ole hauskaa, mutta hän käy silti kuumana. Jos suomenkielinen versio tarkoittaa, että hän ei enää saa seksiä vaikka haluaisi, se on valhe. Charliella on paljon seksiä naisten kanssa. Näyttää siltä, että hänellä on hauskaa harrastaessaan seksiä, mutta jossain vaiheessa hän miettii myös vakinaista suhdetta. Voi olla, että kääntäjä ei ole huomannut realiaa tai ei ole ymmärtänyt sitä kokonaan.

Esimerkki (7) kuvaa käännöslainaa. Teini-ikäinen Jake on ärsyyntynyt isäänsä ja kutsuu häntä Alaniksi eikä isäksi. Alan kysyy sitten mitä tapahtui isälle. Jake vastaa, että isästä tuli *Benito Mussoroni*, kun hän ei osaa *Benito Mussolinin* oikeaa nimeä. Silloin äiti Evelyn kysyy esimerkissä olevan kysymyksen.

(7) **The San Francisco treat?**

San Franciscon namuksi?

Godiset från San Francisco?

The San Francisco treat on *Rice-A-Roni*. Rice-A-Roni koostuu riisistä ja makaronista ja on tunnettu Yhdysvalloissa. (Golden Grain Company 2013) Kysymys "The San Francisco treat?" on tarkoitettu olevan hauskaa ja viittaa siihen, että äiti Evelyn kuulee väärin ja uskoo, että Jake puhuu Rice-A-Ronista eikä Mussolinista sanoessaan Mussoroni. Taustalla kuuluu yleisön naurua ja suomentaja sekä ruotsintaja luottaa minun mielestäni tässä tapauksessa liian paljon yleisön yleissivistykseen. Yleisön on tiedettävä, mitä *San Franciscon namu* tai *godiset från San Francisco* on ymmärtääkseen

sen, että nyt pitää nauraa. Siksi olisin itse tässä tapauksessa käyttänyt sekä suomennoksessa että ruotsinnoksessa eksplikointia Rice-A-Roni, eli ehdotukseni olisi *San Franciscon namuksi, Rice-A-Roniksi?* ja *Godiset från San Francisco, Rice-A-Roni?* Olen laskenut edellä mainitut käännökset käännöslainoihin, vaikka San Francisco on säilytetty, koska treat on kuitenkin käännetty namuksi suomeksi ja godis-sanaksi ruotsiksi.

Ruotsintajat ovat myös käyttäneet poistoa käännösstrategiana kääntäessään ruokaan ja juomaan liittyviä käsitteitä. Suomentajat eivät ole käyttäneet poistoa kertaakaan. Poisto näkyy ruotsinnoksessa esimerkissä (8). Samalla näkyy hyperonyymia sekä suomennoksessa että ruotsinnoksessa.

(8) ...you know, **saltines**, **Goldfish**.

-suolanaksuja, kultakaloja.

-gärna **salta kex**.

Suomenkielisessä versiossa *Goldfish* on käännetty käännöslainalla *kultakaloja* ja ruotsinkielisessä versiossa Goldfish on poistettu. Goldfish tarkoittaa tässä tapauksessa kultakalanmuotoisia suolakeksejä ja on yhdysvaltalainen tuotemerkki. Suomestakin löytyy kultakalanmuotoisia suolakeksejä, mutta ne eivät ole yhtä tuotemerkkiä, vaan ovat valmistettu eri valmistajilta ja voivat olla osa suolakeksipussin sekoituksesta, joka kostuu useammasta suolakeksityypeistä.

Suomenkielisessä versiossa *saltines* on käännetty hyperonyymillä *suolanaksut* ja ruotsinkielisessä versiossa hyperonyymillä *salta kex*. Suolanaksuihin kuuluu muun muassa suolakeksejä, mutta niihin kuuluu myös muita suolaisia naksuja kuten esimerkiksi suolatikkuja. Salta kex tarkoittavat sen sijaan vain suolakeksejä, niin kuin saltines ovatkin.

4.2 Kouluun liittyvät käsitteet

Kouluun liittyviä käsitteitä on 16 ja ryhmä on siten toiseksi suurin ryhmä. Kaikki kouluun liittyvät käsitteet löytyvät liitteestä 2. Suomentajat ovat käyttäneet käännöslainaa, kulttuuriadaptaatiota, hyperonyymiä, eksplikointia ja suoraa siirtoa kääntäessään kouluun liittyviä käsitteitä ja ruotsintajat ovat käyttäneet suoraa siirtoa, hyperonyymiä, käännöslainaa, kulttuuriadaptaatiota, eksplikointia ja poistoa. Suomentajat ovat käyttäneet käännöslainaa eniten. Esimerkeissä (9) ja (10) käännöslainaa on nähtävissä.

- (9) Well, always keep your **lunch money** in your shoe...

Pidä aina **lounasrahasi** kengässäsi-

Förvara **lunchpengarna** i skon-

- (10) Which reminds me, I'm supposed to be **snack mom** next Tuesday.

Siitä muistankin, olen **välipalaäiti** tiistaina.

Just det, jag är **mellismamma** på tisdag.

Esimerkissä (9) sekä suomentaja että ruotsintaja on käyttänyt käännöslainaa käännösstrategiana. Suomentaja on suomentanut *lunch money* -käsitteen *lounasrahaksi* ja ruotsintaja on ruotsintanut sen *lunchpengar*-sanaksi. Yhdysvalloissa tarvitaan lounasrahaa mukana kouluun, koska ruoka maksaa siellä. Täällä ja Ruotsissa ruoka on ilmaista kouluissa.

Esimerkissä (10) sekä ruotsintaja että suomentaja on taas käyttänyt käännöslainaa käännösstrategiana. Suomentaja on valinnut kääntää *snack mom* -käsitteen *välipalaäidiksi* ja ruotsintaja *mellismammaksi*. Snack mom on äiti, joka vie pienille lapsille sekä hänen tovereilleen välipalaa. Täällä välipala annetaan esikoulun tai koulun kustannuksella, eikä vanhempien. Mellis on sama kuin *mellanmål* (välipala).

Ruotsintajat ovat suosineet suoraa siirtoa kääntäessään kouluun liittyviä käsitteitä. Suora siirto näkyy seuraavassa esimerkissä.

(11) She's a municipal court judge, she teaches law at **UCLA**.

Hän on piirikunnan tuomari, opettaa lakia **UCLA:ssa**.

Hon arbetar som domare och undervisar på **UCLA**.

Sekä ruotsintaja että suomentaja on luottanut siihen, että yleisö tietää mitä *UCLA* on. UCLA on lyhenne University of California, Los Angeles nimestä. Eli UCLA on yliopisto Kaliforniassa.

Suomentajat ovat käyttäneet kulttuuriadaptaatiota melko paljon. Ruotsintajat ovat käyttäneet sitä jonkin verran. Toki pitää huomioida, että repliikeissä lukee *high school* jopa neljä kertaa ja suomentajat ovat käyttäneet kulttuuriadaptaatiota kääntäessään kolme niistä. Olen silti ottanut taulukoissa kaikki mukaan, koska käännökset ovat hieman erilaisia. Esimerkit (12) ja (13) kuvaavat kulttuuriadaptaatiota suomennoksessa ja esimerkki (14) ruotsinnoksessa.

(12) Wait a sec.

Melon Head made it into **junior high**?

Hetkinen. Melonipää pääsi **yläasteelle**?

Vänta lite, har klantskallen kommit ända till **junior high**?

(13) I haven't gone out with a 40-year-old woman since **high school**.

En ole käynyt treffeillä 40-vuotiaan kanssa sitten **lukioaikojen**.

Jag har inte varit ute med en 40-årig kvinna sen **high school**.

(14) -So you passed **summer school**?

-Läpäisitkö **kesäkoulun**?

Så du klarade **sommarkursen**?

Yhdysvalloissa käydään koulua 12 vuotta. Käydään usein kuusi vuotta *elementary schoolissa*, kolme vuotta *junior highissa* ja kolme vuotta *senior highissa*, mutta on myös muita yhdistelmiä. High school koostuu siten junior highista ja senior highista. Yhdysvalloissa lapsi voi jo aloittaa koulun 5-vuotiaana. (Education in the United States 2013) High school voidaan sanoa myös, kun vain tarkoittaa senior high. Voidaan siis sanoa, että junior high vastaa suunnilleen meidän yläkoulua ja senior high tai high school suunnilleen meidän lukiota, vaikka näin ei ihan ole. Näin suomentaja on nähnyt asian. Hän on kääntänyt junior high esimerkissä (12) kulttuuriadaptaatiolla *yläaste* ja *high school* esimerkissä (13) kulttuuriadaptaatiolla *lukioajat*. Ruotsintaja taas on käyttänyt suoraa siirtoa molemmissa tapauksissa ja antanut alkuperäisten käsitteiden olla sellaisenaan.

Kun teini-ikäinen Jake on läpäissyt elementary school -tason ja pääsee aloittamaan junior high -koulun, Charlie huudahtaa esimerkissä (14) olevan kysymyksen. Suomessa ja Ruotsissa ei ole kesäkoulua alakoululaisille. Löytyy kuitenkin kesäkursseja alakoululaisille ja siksi ruotsintaja on luultavasti kääntänyt kulttuuriadaptaatiolla *sommarkurs*. Suomentaja on pitänyt kiinni *summer school* -käsitteestä ja kääntänyt käännöslainalla *kesäkoulu*.

Sekä suomentajat että ruotsintajat ovat käyttäneet hyperonyymiä jonkin verran. Pitää kuitenkin ottaa huomioon, että jokainen kerta on ollut kyse samasta käsitteestä, mutta käsite on silti käännetty joka kerta hieman eri tavalla. Kyseessä oleva käsite löytyy esimerkistä (15).

(15) Why did you dump me on the night before **junior prom**?

Miksi jätit minut ennen **tanssiaisia**?

Varför dumpade du mig kvällen före **balen**?

Esimerkissä (15) suomentaja on käyttänyt hyperonyymiä *tanssiaisia* kääntäessään *junior prom*. Ruotsintaja taas on käyttänyt hyperonyymiä *balen*. Junior prom on

koulutanssiaiset junior highissa. Koulutanssiaiset yläkoulussa on nykyään myös olemassa Suomessa ja Ruotsissa.

Seuraavassa esimerkissä näkyy eksplikointia. Taloudenhoitaja Berta puhuu siitä, kun tullaan raskaaksi junior highissa. Hän muistaa, että raskaana olevan naisen ei tarvinnut käydä liikuntatunnilla. Charlie lisää alla olevaa kommenttia.

- (16) Did the guys who got them pregnant get considerations? No, not even a **hall pass**.

Saivatko heidät raskaaksi tehneet kundit etuja? Ei.
Eivät edes **poistua tunnilta**.

Killarna som var ansvariga då?
De fick inga **belöningar** alls.

Esimerkissä (16) suomentajat ja ruotsintajat ovat käyttäneet eksplikointia kääntäessään. *Hall pass* on lappu, jossa lukee oppilaalla olevan lupa poistua luokasta. Tämän oppilas tarvitsee esimerkiksi käydessään vessassa. Suomeksi kääntäjä on käyttänyt *poistua tunnilta*. Ruotsiksi kääntäjä on käyttänyt *belöningar*. Suomentaja on nähnyt hall pass sellaisenaan kuin se on, eli lupa poistua tunnilta. Ruotsintaja taas on nähnyt hall pass palkkiona, samoin kuin olla käymättä liikuntatunnilla voi olla palkinto jonkun mielestä.

Esimerkki (17) kuvaa poistoa. Suomentajat eivät ole käyttäneet poistoa, mutta ruotsintajat ovat käyttäneet sitä.

- (17) Next thing, we're on the **carnival committee**, doing the bake sale.

Seuraavaksi olemme **juhlakomiteassa** tekemässä leivonnaismyyntiä.

Innan vi visste ordet av arrangerar vi bakförsäljningar ihop.

Yhdysvaltojen kouluissa on juhlakomiteoita. Täällä ei sinänsä ole. Toki on vanhempia auttamassa kun on tarvetta, mutta sitä ei kutsuta juhlakomiteaksi. Ruotsintaja on välttänyt *carnival committee* käsitettä käyttämällä poistoa. Suomentaja taas on käyttänyt käännöslainaa *juhlakomitea* käännösstrategiana kääntäessään *carnival committee*.

4.3 Instituutioihin liittyvät käsitteet

Instituutioihin liittyviä käsitteitä löytyy yhdeksän kappaletta. Kaikki esimerkit siitä, miten kääntäjät ovat kääntäneet instituutioihin liittyviä käsitteitä löytyvät liitteestä 3. Kääntäessään sekä suomentajat että ruotsintajat ovat käyttäneet hyperonyymiä, suoraa siirtoa, käännöslainaa, kulttuuriadaptaatiota ja eksplikointia. Suomentajat ovat käyttäneet hyperonyymejä eniten. Hyperonyymi näkyy esimerkeissä (18) ja (19). Esimerkissä (19) hyperonyymi näkyy vain suomennoksessa.

(18) They work at the **Spearmint Rhino**.

Niin.

He työskentelevät **strippiklubilla**.

Ja, de funkar på **strippklubben**.

(19) I couldn't help but notice the **guys from Goodwill** hauling away Alan's hide-a-bed.

Huomasin, että **kierrätyskeskuksen väki** vei Alanin vuodesohvan.

Jag såg att **Myrorna** kom och hämtade Alans bäddsoffa.

Suomentaja ja ruotsintaja ovat molemmat käyttäneet hyperonyymiä kääntäessään *Spearmint Rhino* esimerkissä (18). Suomentaja on kääntänyt sen *strippiklubiksi* ja ruotsintaja *strippklubb*-sanalla. *Spearmint Rhino* onkin *strippiklubi*.

Kääntäessään *guys from Goodwill* esimerkissä (19), suomentaja on taas käyttänyt hyperonyymiä ja kääntänyt tämän *kierrätyskeskuksen väki* -käsitteellä. Ruotsintaja sen sijaan on käyttänyt kulttuuriadaptaatiota *Myrorna*. Goodwill on kierrätyskeskus Yhdysvalloissa, kuten *Myrorna* on Ruotsissa.

Seuraavassa esimerkissä suora siirto on näkyvissä. Ruotsintajat ovat suosineet suoraa siirtoa kääntäessään instituutioihin liittyviä käsitteitä.

(20) Can't. I am taking a lady to the **Hollywood Bowl**...

En voi.
Vien naisen **Hollywood Bowliin**-

Jag kan inte, jag ska gå med en tjej på **Hollywood Bowl**-

Hollywood Bowl, kuten nimi vihjailee, sijaitsee Hollywoodissa. Se on ulkolava. Sekä suomentaja että ruotsintaja on kääntänyt Hollywood Bowl suoralla siirrolla. Molemmat ovat näin uskoneet katsojien tietävän, mikä Hollywood Bowl on.

Seuraava esimerkki edustaa käännöslainaa. Charlie on tulossa kotiin, kun virke luetaan ääneen lentokoneen kaiuttimesta.

(21) Good afternoon and welcome aboard British Airways Flight 472...
...nonstop to **Los Angeles International Airport**.

Hyvää päivää ja tervetuloa British Airwaysin lennolle 472-
-suoraan **Los Angelesin kansainväliselle lentokentälle**.

Välkomna ombord på British Airways flyg 472-
-med direktanknytning till **Los Angeles flygplats**.

Esimerkissä (21) *Los Angeles International Airport* on käännetty suomen kielelle *Los Angelesin kansainvälinen lentokenttä* ja ruotsin kielelle *Los Angeles flygplats*. Ruotsintaja on siten jättänyt pois sanaa international käännöksestä.

Esimerkki (22) sisältää kulttuuriadaptaatiota. Lauseen sanoo Charlie naisystävän lapselle, joka on tullut kylään silloin kun Charlie ja nainen ovat treffillä kotona. Lapsi ei halua syödä ja Charlie haluaa hänen syövän, jotta lapsi voi mennä nukkumaan ja olla häiritsemättä Charliea ja naista.

(22) I don't come to **Gymboree** and knock the blocks out of your hand.

Minä en tule **tarhaan** rikkomaan sinun leikkejäsi.

Jag kommer inte till **dagis** och tar alla dina leksaker.

Gymboree on paikka, jossa lapsi saa käydä kursseilla vanhempiensa kanssa. Kohderyhmä on vauvoista 5-vuotiaisiin. (Gymboree 2013) Suomesta ja Ruotsista ei löydy samankaltaista paikkaa, ja siksi varmasti kääntäjät ovat päättäneet käyttää kulttuuriadaptaatiota ja kääntää *Gymboree tarhaksi* ja *dagis*-sanalla. Täällä pienet lapset ovat tarhassa ja se on siten lähin vastine Gymboreelle.

Seuraavassa esimerkissä eksplikointi esiintyy. Ruotsintajat ovat käyttäneet eksplikointia kääntäessään instituutioihin liittyviä käsitteitä, suomentajat sen sijaan eivät ole käyttäneet eksplikointia kertaakaan.

- (23) So, BOH is playing at the **Santa Monica Civic Center**...
...next weekend

ÄV soittaa tänä viikonloppuna **Santa Monican kunnankeskuksessa**.

BOH ska spela **i närheten** nästa helg.

Esimerkistä (23) löytyy vain eksplikointia. Ruotsintaja on kääntäessään *Santa Monica Civic Center* käyttänyt eksplikointia *i närheten* ja suomentaja on käyttänyt eksplikointia *Santa Monican kunnankeskus*. Yllä mainitussa esimerkissä teini-ikäinen Jake haluaa mennä konserttiin. Konsertti on Santa Monica Civic Centerissä. Charlie, Alan ja Jake asuvat Malibussa. Santa Monica sijaitsee Malibun lähellä. Siksi on luultavasti ollut ruotsintajalle luontevaa käyttää käsitettä *i närheten*. Itse civic center tarkoittaa kulttuurikeskusta. Suomentaja ei kuitenkaan ole käyttänyt sanaa kulttuurikeskus, vaan on varmasti yrittänyt korostaa Santa Monica Civic Centerin tärkeyttä kuvailemalla sitä kunnankeskuksena.

4.4 Politiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyvät käsitteet

Aineistosta löytyy kahdeksan politiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyviä käsitteitä. Kaikki politiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyvät käsitteet löytyvät liitteestä 4. Suomentajat ovat vain käyttäneet käänöslainaa, suoraa siirtoa ja kulttuuriadaptaatiota käänösstrategioina. Ruotsintajat taas ovat käyttäneet hyperonyymiä,

kulttuuriadaptaatiota, käännöslainaa, suoraa siirtoa ja eksplikointia. Käännösstrategia, jota suomentajat ovat käyttäneet eniten ratkaistessaan käännösongelmiaan on käännöslaina. Käännöslaina esiintyy esimerkissä (24) suomennoksessa.

(24) Well, in my experience, it usually means the **conjugal visit**'s over.

Kokemukseni mukaan **aviollinen vierailu** on ohi.

Enligt min erfarenhet är det oftast i samband med **fängelsebesök**.

Conjugal visit tarkoittaa, että puoliso vierailee vankilassa ja pari saa olla rauhassa erillisessä huoneessa ja vaikkapa harrastaa seksiä. Käyttämällä käännöslainaa suomentaja on saanut mukaan, että on nimenomaan kyse *aviollisesta vierailusta* eikä tavallisesta vierailusta. Se, että aviollinen vierailu tapahtuu vankilassa on jäänyt sanomatta. Ruotsintaja taas on käyttänyt hyperonyymiiä *fängelsebesök* ja siten saanut vankila mukaan, muttei ole saanut aviomiestä tai vaimoa mukana kuvaan.

Seuraavissa esimerkeissä hyperonyymi esiintyy ruotsinnoksissa. Ruotsintajat ovat käyttäneet eniten hyperonyymiiä kääntäessään politiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyviä käsitteitä. Suomentajat eivät ole käyttäneet hyperonyymiiä lainkaan.

(25) She's a **municipal court judge**, she teaches law at UCLA.

Hän on **piirikunnan tuomari**, opettaa lakia UCLA:ssa.

Hon arbetar som **domare** och undervisar på UCLA.

(26) Linda? Well, let's see.
She's a **municipal-court judge**.

Lindasta? No.

Hän on **käräjäoikeuden tuomari**.

Linda?
Hon är **domare**.

Esimerkissä (25) ja (26) ruotsintaja on käyttänyt hyperonyymiiä *domare* kääntäessään *municipal court judge* ja *municipal-court judge*. Suomentaja taas on käyttänyt kahta eri

käännösstrategiaa, vaikka on kyse samasta ammatista. Esimerkissä (25) suomentaja on käyttänyt käännöslainaa *piirikunnan tuomari* ja esimerkissä (26) suomentaja on käyttänyt kulttuuriadaptaatiota *käräjäoikeuden tuomari*. Täällä ei ole piirikunnan tuomareita, mutta käräjäoikeuden tuomareita on.

Esimerkki (27) käsittelee suoraa siirtoa ja eksplikointia. Lauseen sanoo Charlien senaikainen naisystävä, kun hän ei halua Charlieta poikaystäväkseen.

(27) But people are talking about me running for **state senate** next year.

Mutta puhutaan, että hakisin **senaattiin** ensi vuonna.

Men folk säger att jag kan kandidera till **senator** nästa år.

Suomessa ja Ruotsissa meillä on hallitus ja eduskunta ja Yhdysvalloissa on United States Senate ja United States House of Representatives. Suomentaja on kääntänyt sen suoralla siirrolla, eli *senaatti*-sanalla, joka nimenomaan on *state senate*. Se on vakiintunut suomen kielellä. Ruotsintaja taas on käyttänyt eksplikointia ja sillä tavalla selittänyt, että naisystävä tulisi *senatoriksi* jos hän hakee senaattiin.

Suomentajat ovat ja ruotsintajat ovat myös käyttäneet kulttuuriadaptaatiota kääntäessään politiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyviä käsitteitä. Tämä on nähtävissä esimerkissä (28).

(28) She was talking about constitutional law and the **First Amendment**.

Hän puhui perustuslaista, ja **ensimmäisestä lisäyksestä**.

Hon pratade om konstitutionen och om **yttrandefriheten**.

Suomeksi puhutaan *ensimmäisestä lisäyksestä*, kun viitataan *First amendmentiin*. Suomentaja on siten käyttämällä käännöslainaa käyttänyt oikeaa termiä siitä. Toisaalta First Amendment voi olla vaikeaa ymmärtää, jos ei tiedä paljon Yhdysvalloista. Siten suomentaja on mahdollisesti luottanut liikaa yleisön yleissivistykseen. Ensimmäinen lisäys sisältää uskonnonvapaus ja puhevapaus (Cornell University Law School 2013). Ruotsintaja on kiinnittänyt huomionsa puhevapauteen ja siten kääntänyt

kulttuuriadaptaatiolla *yttrandefrihet* (puhevapaus). On nimenomaan kyse kulttuuriadaptaatiosta, koska Euroopassa puhutaan puhevapaudesta ja siitä, että sen tulisi olla kaikkien oikeus. Termin voisi mahdollisesti myös nähdä hyperonyyminä.

4.5 Mitta- ja rahayksiköt

Aineistosta löytyy seitsemän mitta- ja rahayksikköä ja ryhmä kuuluu siten pienempiin ryhmiin. Kaikki mitta- ja rahayksikköihin liittyvät käsitteet löytyvät liitteestä 5. Suomentajat ovat käyttäneet käänöslainaa, hyperonyymiä, kulttuuriadaptaatiota, poistoa ja suoraa siirtoa kääntäessään mitta- ja rahayksiköitä ja ruotsintajat taas suoraa siirtoa, käänöslainaa, hyperonyymiä, kulttuuriadaptaatiota ja eksplikointia. Esimerkissä (29) esiintyy käänöslainaa. Käänöslainaa on eniten käytetty suomennoksessa.

(29) At 50 **bucks** a pop.

50 **taalaa** per henki.

De betalar 50 **dollar** var.

Buck on sama kuin englannin kielen dollar. Suomentaja on siten kääntänyt käänöslainalla *taala* ja ruotsintaja käänöslainalla *dollar*. Ruotsintaja ei olisi voinut käyttää toista sanaa, koska dollar on dollar ruotsiksi, eikä mitään muuta. Suomeksi taas voidaan käyttää sekä taala-sanaa että dollari-sanaa.

Ruotsintajille suora siirto taas on ollut suosituin strategia kääntäessä mitta- ja rahayksiköitä. Suora siirto näkyy esimerkissä (30). Vaikka esimerkissä (30) lukee \$ eikä dollar, sanotaan kuitenkin dollar ja siten olen käsitellyt merkkiä *dollar*-sanana.

(30) Wait, wait a minute. He's gonna make \$60,000 off one concert?

Hetkinen. Ansaitseeko hän 60 000 **dollaria** yhdestä konsertista?

Vänta, kommer han att tjäna 60 000 **dollar** på en konsert?

Sekä ruotsintaja että suomentaja on siirtänyt dollar-sanan suoraan omaan kieleen. Suomentaja on kuitenkin muokannut kirjoitusasutusta hieman. Tämä, koska niin sanotaan suomen kielellä. Vaikuttaa siltä, että molemmat kääntäjät ovat kuunnelleet mitä sarjassa sanotaan, eikä nähneet englanninkielistä tekstitystä, mutta sitä ei voi tietää varmasti. Jos he ovat kuunnelleet, tämä on melko luonnollinen ratkaisu.

Seuraavassa esimerkissä eksplikointi esiintyy. Ruotsintajat ovat käyttäneet eksplikointia kääntäessään mitta- ja rahayksiköitä, mutta suomentajat eivät ole käyttäneet sitä lainkaan. Esimerkissä (31) Äiti Evelyn loukkaa erästä naista salaa, kun Evelyn on tervehtinyt häntä.

(31) Lovely to see you, you two-**dollar** whore.

Ihana nähdä sinua, senkin kahden **taalan** huora.

Så trevligt att se dig, din **billiga** hora.

Suomeksi *two-dollar* on käännetty käännöslainalla *kaksi taalaa*, kun taas ruotsiksi kääntäjä on käyttänyt eksplikointia *billig* (halpa) käännösstrategiana. Kaksi taalaa on kyllä halpaa. Sen lisäksi on luontevaa sanoa ruotsin kielellä *din billiga hora* eikä sekoittaa rahayksiköitä mukaan.

Suomentajat ja ruotsintajat ovat myös käyttäneet kulttuuriadaptaatiota. Seuraavassa esimerkissä kulttuuriadaptaatio esiintyy suomen kielellä ja ruotsin kielellä.

(32) I must have gained 5 **pounds**.

Lihoin varmaan yli kaksi **kiloa**.

Jag gick säkert upp ett par **kilo**.

Pounds on mittayksikkö Yhdysvalloissa. Täällä käytetään kiloa ja sitä onkin sekä suomentaja että ruotsintaja käyttänyt. 5 pounds on hieman yli kaksi kiloa ja siten käännös yli kaksi *kiloa* on oikein. Samoin ett par *kilo*, koska ett par kilo on pari kiloa ja sekin tarkoittaa suunnilleen kaksi kiloa.

Sekä suomentajat että ruotsintajat ovat myös käyttäneet hyperonyymiiä kääntäessään mitta- ja rahayksiköitä. Tämä on nähtävissä esimerkissä (33).

(33) I got bitch-slapped with my own **10-gallon hat**.

Minua lyötiin omalla **jättihatullani**.

Jag fick en örfil med min egen **cowboyhatt**.

10-gallon hat on eräänlainen cowboyhattu. 10 gallonaa on suunnilleen 40 litraa. Hattuun ei kuitenkaan mahdu 40 litraa, vaikka hatun nimi englannin kielellä on 10 gallon-hat. Hattu on silti melko korkea ja sinänsä jättihattu. (Hat tales 2013) Kuten näkyy esimerkissä (33) suomentaja on päättänyt käyttää hyperonyymiiä *jättihattu* ja ruotsintaja hyperonyymiiä *cowboyhatt*.

Esimerkissä (34) poisto esiintyy. Suomentajat ovat käyttäneet poistoa, ruotsintajat eivät lainkaan. Käsittelen \$ esimerkissä (34) niin kuin siellä lukisi dollar, koska tuomari televisiosarjassa käyttää juuri sitä sanaa.

(34) -All right, \$500 fine.
-Five hundred **dollars**? Last time...

-Selvä, 500 **taalan** sakot.
-500? Viime kerralla...

-Böter på 500 **dollar**.
-500 **dollar**? Förra gången...

Esimerkissä (34) näkyy käänöslaina, suora siirto ja poisto. Suomentaja on kääntänyt dollar-merkin *taalaksi*, eli käyttänyt käänöslainaa ja ruotsintaja on kääntänyt dollar-merkin *dollariksi*, eli käyttänyt suoraa siirtoa. Ruotsintaja on myös käyttänyt samaa käytäntöä kääntäessään kysymystä ja kääntänyt *dollar*-sanaa *dollariksi*. Siellä suomentaja on käyttänyt poistoa käänösstrategiana. Poistolla suomentaja ei ole menettänyt mitään. On kuitenkin selvä, että puhutaan dollarista. Tämä on hyvä esimerkki redundanssista.

4.6 Urheiluun liittyvät käsitteet

Urheiluun liittyviä käsitteitä on kuusi. Tämä ryhmä on pienin ryhmä. Kaikki urheiluun liittyvät käsitteet löytyy liitteestä 6. Suomentajat ovat käyttäneet vain suoraa siirtoa ja käännöslainaa käännösstrategioina ja ruotsintajat ovat käyttäneet vain suoraa siirtoa ja hyperonyymiä käännösstrategioina kääntäessään urheiluun liittyviä käsitteitä.

Suomentajat ovat suosineet suoraa siirtoa kääntäessään urheiluun liittyviä käsitteitä. Ruotsintajat ovat myös suosineet suoraa siirtoa. Suora siirto näkyy esimerkeissä (35) ja (36).

(35) -**Dodgers** or **Angels**?
-Let's say **Dodgers**.

-**Dodgers** vai **Angels**?
-Sanotaan **Dodgers**.

-**Dodgers** eller **Angels**?
-Vi kan säga **Dodgers**.

(36) The **Dodgers** are in San Francisco today.

Dodgerit ovat tänään San Franciscossa.

Dodgers spelar i San Francisco idag.

Dodgers ja *Angels* ovat baseball joukkueita. Esimerkissä (35) *Dodgers* ja *Angels* ovat sekä suomennokseen että ruotsinnokseen siirrettyjä suoraan sellaisenaan. Esimerkissä (36) *Dodgers* on suomenkielisessä versiossa tavattu hieman eri tavalla kuin englanninkielisessä versiossa, mutta on silti siirretty suoraan.

Suomentajat ovat käyttäneet käännöslainaa kääntäessään urheiluun liittyviä käsitteitä. Ruotsintajat taas ovat käyttäneet hyperonyymiä tai suoraa siirtoa siinä, missä suomentajat ovat käyttäneet käännöslainaa. Esimerkissä (37) näkyy suomentajien käyttämää käännöslainaa sekä ruotsintajien käyttämää hyperonyymiä.

(37) We're going to a **Dodger game**, and we've only got three tickets.

Menemme **Dodgersin peliin**, ja meillä on kolme lippua.

Vi ska på **baseballmatch** och vi har bara 3 biljetter.

Esimerkissä (37) *Dodger* on edelleen säilytetty sellaisenaan, mutta *game* on käännetty *peliksi* suomen kielellä. Siksi olen laskenut sen mukaan käänöslainoihin. Ruotsinnoksessa taas kääntäjä on käyttänyt hyperonyymiä *baseballmatch*.

4.7 Muut käsitteet

Muita käsitteitä on 13 kappaletta. Ne sisältävät kaiken vapaapäivistä televisiosarjoihin. Kaikki realiat, jotka kuuluvat ryhmään muut käsitteet löytyvät liitteestä 7. Kääntäessään muita käsitteitä sekä suomentajat että ruotsintajat ovat käyttäneet käänöslainaa, hyperonyymiä ja suoraa siirtoa käänösstrategioina. Sen lisäksi ruotsintajat ovatkin käyttäneet kulttuuriadaptaatiota. Suomentajat ovat käyttäneet käänöslainaa eniten. Tämä näkyy esimerkeissä (38) ja (39). Esimerkissä (38) käänöslainaa näkyy myös ruotsinnoksessa. Esimerkissä (38) teini-ikäinen Jake on mennyt konserttiin ilman lupaa, ja Alan ei halua entisen vaimonsa tietävän sitä. Kun Jaken äiti haluaa puhua Jaken kanssa, Alan sanoo esimerkissä (38) olevan lauseen.

(38) Oh, no, no, I have to take Jake with me...
...so we can go in the **carpool lane**.

Ei, otan Jaken mukaani-
-jotta voimme ajaa **kimppakyytিকাistalla**.

Nej, jag måste ta med mig Jake-
-så att vi kan köra i **samåkningsfilen**.

(39) Right, instead of being mistaken for a **Crip** or a **Blood**...

Sinua ei luulla **Rammaksi** tai **Vereksi**-

Instället för att misstas för en **Crip** eller en **Blood**-

Carpool lane esimerkissä (38) on *kimppakyytikaista*, kuten suomentaja on käännöslainalla kääntänyt sen. Siellä ei saa ajaa, jos ei ole vähintään kaksi henkilöä autossa. Ruotsintajakin on käyttänyt käännöslainaa ja myös kääntänyt *carpool lane* suoraan *samåkningsfil*-sanalla.

Crip ja *Blood* esimerkissä (39) ovat molemmat jengiä. Suomentaja on päättänyt kääntää molemmat jengit käännöslainalla ja on siten tullut tulokseen *Veri* ja *Rampa*. *Rampa* on *cripple* englanniksi. Kokonaisuus on melko vaikea ymmärtää suomeksi, kun kääntäjä on kääntänyt käännöslainalla. *Rampa* ja *veri* ei sano mitään. Ruotsintaja on käyttänyt suoraa siirtoa ja kääntänyt jengit sellaisinaan.

Ruotsintajat ovat käyttäneet eniten suoraa siirtoa. Tämä näkyy esimerkissä (40). Esimerkissä näkyy myös suoraa siirtoa suomennoksessa. Esimerkissä (41) suoraa siirtoa näkyy suomenkielisessä versiossa. Ruotsinkielisessä versiossa kulttuuriadaptaatio esiintyy. Suomentajat eivät ole kertaakaan käyttäneet kulttuuriadaptaatiota.

(40) Oh, *Becker's* over. I'm up next.

Becker's loppui. Olen seuraava.

”**Becker**” är slut.
Nu är det min tur.

(41) ”**Dilbert**”?

”**Dilbert**”?

”**Herbert och Hundbert**”?

Suomentaja ja ruotsintaja ovat molemmat käyttäneet suoraa siirtoa esimerkissä (40). On kuitenkin tullut pieni väärinkäsitys suomennokseen. *Becker's* on englanninkielisessä versiossa kokonaan kursivoitu vaikka vain *Becker* pitäisi olla. Kyse on nimittäin *Becker is* lyhenteestä. Itse *Becker* on televisiosarja. Suomentaja on ymmärtänyt tämän väärin ja uskonut, että s kuuluu nimeen, vaikka se on genetiivin pääte. Suomeksi *Beckeriä* kutsutaan nimellä *Tohtori Becker*. Ruotsintaja on myös käyttänyt suoraa siirtoa, mutta

hän on jättänyt genetiivin päätteen pois nimestä. Becker ei ole erittäin tunnettu televisiosarja ja siten kääntäjät olisivat voineet lisätä sanan televisiosarja Beckerin eteen. Eli siitä olisi sitten tullut *televisiosarja Becker loppui* ja *TV-serien "Becker" är slut*.

Esimerkissä (41) on taas käytetty suoraa siirtoa, eli on säilytetty *Dilbert* nimi. Dilbert on sarjakuva. Se on myös tunnettu suomeksi *Pentti Perusinsinööriä*. Ruotsintaja on käyttänyt ruotsinkielistä kulttuuriadaptaatiota *Herbert och Hundbert*, joka on sarjakuvan ruotsinkielinen nimi.

Viimeisissä esimerkeissä hyperonyymi esiintyy. Käännösstrategia löytyy sekä suomennoksista että ruotsinnoksista.

- (42) Oh, wait, wait.
Does **Grecian Formula** count?

Hetkinen, lasketaanko **hiusväri**?

Väntä.
Räknas hårfärg?

- (43) ...because you're gonna spring forth like a **Water Wiggle**.

-koska tulet kuin **vesilähde**.

-för du kommer att brista som en **vattenspridare**.

- (44) -What about you?
- You couldn't have **Tivo'd** this?

-Entä sinä?
-Etkö voinut **nauhoittaa** sitä?

-Du då?
-Kunde du inte ha **spelat in** det?

Esimerkissä (42) puhutaan *Grecian Formulasta*. Grecian formula on hiusvärimerkki. Molemmat kääntäjät ovat siten päättäneet kääntää Grecian Formula hyperonyymeilla *hiusväri* ja *hårfärg*.

Water Wiggle on lasten lelu. Se on lapsille tehty sadetin. Esimerkki (43) on lause, joka taloudenhoitaja Berta sanoo Charlielle. Charlie on äsken kertonut Bertalle, ettei hän vielä aio harrastaa seksiä tyttöystävänsä kanssa. Lause viittaa siten Charlien ejakulaatioon. Suomentajat ovat päättäneet käyttää hyperonyymiä *vesilähde* ja ruotsintajat ovat päättäneet käyttää hyperonyymiä *vattenspridare* kääntäessään *Water Wiggle*.

Viimeisessä esimerkissä (44) esiintyy verbi. Se on ainoa verbi, joka on löytynyt aineistosta. *TiVo* on kuvanauhuri ja tässä esimerkissä *TiVo* on käytetty verbinä, *to TiVo*. Suomentaja ja ruotsintajakin on siten päättänyt käyttää hyperonyymiä käännoismenetelmänä ja kääntää verbeillä. Siitä on sitten tullut *nauhoittaa* ja *spela in*.

4.8 Yhteenveto

Tässä luvussa löytyy kuusi taulukkoa siitä, kuinka monta kertaa suomentajat verrattuna ruotsintajiin ovat käyttäneet eksplikointia, hyperonyymiä, kulttuuriadaptaatiota, käännoislainaa, poistoa ja suoraa siirtoa. Taulukot edustavat ryhmiä ruokaan ja juomaan liittyvät käsitteet, kouluun liittyvät käsitteet, instituutioihin liittyvät käsitteet, politiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyvät käsitteet, mitta- ja rahayksiköt ja urheiluun liittyvät käsitteet. En ole ottanut ryhmää muut käsitteet mukaan, koska ryhmä koostuu niin erilaisista aiheista.

Keskustelen myös siitä, milloin kääntäjät ovat kääntäneet vieraannuttavia käännostrategioita ja milloin he ovat käyttäneet kotouttavia käännostrategioita. Olen laskenut poiston, hyperonyymien, kulttuuriadaptaation ja käännoislainan kotouttamisstrategioina ja suoran siirron vieraannuttamisstrategiana. Eksplikoinnin olen laskenut molempaan ryhmään, mutta olen kuitenkin nähnyt sen hieman enemmän kotouttavampaa kuin vieraannuttavaa. Eksplikointi tuo esiin vierautta, mutta tekee silti vieraat asiat tutummiksi (Leppihalme 2007: 373). Lopussa pohdin sitä, mitä käännostrategiaa suomentajat ovat käyttäneet eniten ja vähiten verrattuna siihen, mitä

käännösstrategiaa ruotsintajat ovat käyttäneet eniten ja vähiten sekä ovatko käännökset ylipäättänsä vieraannuttavia vai kotouttavia.

Taulukko 2. Ruokaan ja juomaan liittyvät käsitteet

	Suomentajat	Ruotsintajat
Eksplikointi	3	0
Hyperonyymi	8	5
Kulttuuriadaptaatio	3	5
Käännöslaina	3	2
Poisto	0	1
Suora siirto	0	4

Kääntäessään ruokaan ja juomaan liittyviä käsitteitä, suomentajat ovat suosineet hyperonyymiiä ja käyttäneet sitä kahdeksan kertaa. Ruotsintajat ovat suosineet hyperonyymiiä ja kulttuuriadaptaatiota. He ovat käyttäneet molemmat viisi kertaa. Suomentajat eivät ole käyttäneet poistoa ja suoraa siirtoa ja ruotsintajat eivät ole käyttäneet eksplikointia.

Taulukosta (2) näkyy, että suomentajat ovat suosineet kotouttamisstrategioita. Samoin ovat ruotsintajat, mutta he ovat kuitenkin käyttäneet vieraannuttavaa käännösstrategiaa suoraa siirtoa melko paljon.

Taulukko 3. Kouluun liittyvät käsitteet

	Suomentajat	Ruotsintajat
Eksplikointi	1	2
Hyperonyymi	3	3
Kulttuuriadaptaatio	5	3
Käännöslaina	6	3
Poisto	0	1
Suora siirto	1	4

Kouluun liittyvien käsitteiden puolesta käännöslaina on suosituin käännösstrategia suomentajien joukossa. Käännöslainoja löytyy kuusi kappaletta. Ruotsintajien joukossa suoraa siirtoa on ollut suosituin käännösstrategia ja sitä on käytetty neljä kertaa. Suomentajat ovat vältäneet poistoa, mutta ruotsintajat ovat käyttäneet kaikkia

käännösstrategioita. Ruotsintajat ovat kuitenkin käyttäneet poistoa vain yhdessä tapauksessa.

Taulukosta (3) näkyy myös, että suomentajat ovat suosineet kotouttavia käännösstrategioita. Ruotsintajat ovat yhteensä käyttäneet enemmän kotouttavia käännösstrategioita kuin vieraannuttavia, mutta vieraannuttava käännösstrategia suora siirto on kuitenkin ruotsintajien suosituin käännösstrategia, kun on kyse kouluun liittyvien käsitteiden kääntämisestä.

Taulukko 4. Instituutioihin liittyvät käsitteet

	Suomentajat	Ruotsintajat
Eksplikointi	1	1
Hyperonyymi	4	1
Kulttuuriadaptaatio	1	2
Käännöslaina	1	2
Poisto	0	0
Suora siirto	2	3

Kääntäessään instituutioihin liittyviä käsitteitä suomentajat ovat kannattaneet hyperonyymia. Hyperonyymia löytyy neljä kappaletta. Ruotsintajat taas ovat kannattaneet suoraa siirtoa. Siitä löytyy kolme kappaletta. Poisto on jäänyt käyttämättä sekä suomentajien että ruotsintajien puolesta. Tämä tukee Nedergaard-Larsenin (1993: 217) teoriaa siitä, että suoraa siirtoa käytetään usein käännettäessä instituutioiden nimiä. Suora siirto on nimittäin myös hieman suositumpi käännösstrategiaa kuin muut käännösstrategiat suomentajien joukossa ja on käytetty kaksi kertaa instituutioihin liittyvien käsitteiden suomennoksissa.

Suomentajat ovat suosineet kotouttavia käännösstrategioita kääntäessään instituutioihin liittyviä käsitteitä. Ruotsintajat ovat taas suosineet vieraannuttavaa käännösstrategiaa suoraa siirtoa eniten. Ruotsintajat ovat yhteensä kuitenkin käyttäneet hieman enemmän kotouttavia käännösstrategioita kuin vieraannuttavia.

Taulukko 5. Poliitiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyvät käsitteet

	Suomentajat	Ruotsintajat
Eksplikointi	0	1
Hyperonyymi	0	3
Kulttuuriadaptaatio	1	2
Käännöslaina	5	1
Poisto	0	0
Suora siirto	2	1

Poliitiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyviä käsitteitä koskien, suomentajat ovat käyttäneet vain käännöslainaa, suoraa siirtoa ja kulttuuriadaptaatiota. Käännöslaina on niistä suosituin ja sitä on käytetty viisi kertaa. Ruotsintajat taas ovat suosineet hyperonyymiä ja ovat käyttäneet sitä kolme kertaa. Poistoa ja suoraa siirtoa ruotsintajat eivät ole käyttäneet lainkaan.

Taulukosta (5) näkyy, että suomentajat ovat suosineet kotouttavia käännösstrategioita kääntäessään poliitiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyviä käsitteitä. Niin ovat ruotsintajatkin.

Taulukko 6. Mitta- ja rahayksiköt

	Suomentajat	Ruotsintajat
Eksplikointi	0	1
Hyperonyymi	1	1
Kulttuuriadaptaatio	1	1
Käännöslaina	3	1
Poisto	1	0
Suora siirto	1	3

Mitta- ja rahayksiköitä koskien, suomentajat ovat suosineet käännöslainaa ja ruotsintajat suoraa siirtoa. Suomentajat ovat käyttäneet suoraa siirtoa kolme kertaa. Tämä pätee myös ruotsintajiin ja suoraan siirtoon. Ruotsintajat ovat nimittäin käyttäneet suoraa siirtoa myös kolme kertaa. Suomentajat ovat sen sijaan jättäneet eksplikoinnin käyttämättä ja ruotsintajat ovat jättäneet poiston käyttämättä. Vehmas-Lehdon (1999: 106) mukaan mitta- ja rahayksiköitä korvataan usein kohdekulttuurin omalla mitta- ja rahayksiköillä. Voidaan kuitenkin todeta, että tässä yhteydessä kääntäjät ovat kääntäneet

rahayksiköt lähtökulttuurin rahayksiköillä, eikä kohdekulttuurin rahayksiköillä. Mittayksiköiden kääntämisessä sitä vastoin he ovat käyttäneet kohdekulttuurin omia mittayksiköitä tai toista käännösstrategiaa. (ks. myös liite 5) Kuitenkin pitää ottaa huomioon, että mitta- ja rahayksiköt -ryhmä koostuu eniten rahayksiköistä, nimittäin dollarista ja dollari on tunnettu täällä Pohjoismaissa.

Suomentajat ovat käyttäneet enemmän kotouttavia käännösstrategioita kääntäessään mitta- ja rahayksiköitä. Ruotsintajat taas ovat käyttäneet enemmän vieraannuttavia käännösstrategioita kääntäessään mitta- ja rahayksiköitä, jos lasketaan eksplikointi mukaan vieraannuttaviin käännösstrategioihin. Jos se sen sijaan lasketaan mukaan kotouttaviin käännösstrategioihin ruotsintajat ovat käyttäneet enemmän kotouttavia käännösstrategioita.

Taulukko 7. Urheiluun liittyvät käsitteet

	Suomentajat	Ruotsintajat
Eksplikointi	0	0
Hyperonyymi	0	2
Kulttuuriadaptaatio	0	0
Käännöslaina	2	0
Poisto	0	0
Suora siirto	4	4

Taulukosta (7) näkyy, että kääntäessään urheiluun liittyviä käsitteitä, suomentajat ovat käyttäneet vain suoraa siirtoa ja käännöslainaa. Suomentajille suoraa siirtoa on ollut suosituin käännösstrategia. Siitä löytyy neljä kappaletta. Ruotsintajat sen sijaan ovat käyttäneet vain suoraa siirtoa ja hyperonyymia ja myös käyttäneet eniten suoraa siirtoa. Siitä on myös neljä kappaletta.

Kääntäessään urheiluun liittyviä käsitteitä suomentajat ovat suosineet vieraannuttavia käännösstrategioita. Niin ovat ruotsintajatkin. Sekä suomentajat että ruotsintajat ovat yhteensä käyttäneet enemmän vieraannuttavia käännösstrategioita kuin kotouttavia kääntäessään urheiluun liittyviä käsitteitä.

Kaiken kaikkiaan suomentajat ovat suosineet käänöslainaa ja vältelleet poistoa. Ruotsintajat taas ovat suosineet suoraa siirtoa ja myös vältelleet poistoa. Suomentajat ovat käyttäneet käänöslainaa käänösstrategiana 26 kertaa yhteensä ja ruotsintajat suoraa siirtoa 24 kertaa yhteensä.

Mikhailovin (2011: 3) mukaan poisto on tavallinen käänösstrategia erityisesti käännettäessä audiovisuaalista materiaalia. *Two and a Half Men* -televisiosarjan suomentajat ja ruotsintajat ovat kuitenkin välttäneet tätä käänösstrategiaa. Tämä osoittaa, ettei ole olemassa sääntöjä siihen, mitä käänösstrategioita kääntäjän pitää käyttää kääntäessään realioita televisiosarjoissa, vaan on olemassa suuntaviivoja.

Sekä suomennoksessa että ruotsinnoksessa hyperonyymiä on käytetty toiseksi eniten ja kulttuuriadaptaatiota kolmanneksi eniten. Tämä tukee Leppihalmeen (2001: 142) teoriaa siitä, että kulttuuriadaptaatiota käytetään aktiivisesti käännettäessä ohjelmia, joissa on paljon huumoria. Sen jälkeen suomennoksessa on käytetty suoraa siirtoa ja ruotsinnoksessa käänöslainaa. Eksplikointia on molemmilla kielillä käytetty toiseksi vähiten. Löytyy vain eksplikointeja, jotka ovat kokonaan vaihdettuja fraaseja, eikä lainkaan lisättyjä selityksiä. Tämä tukee Nedergaarden-Larsenin (1993: 235) teoriaa siitä, että eksplikointia käytetään vain jos muuten voisi ilmetä ymmärtämishäiriöitä.

Suomentajat ovat melkein koko käänöksen läpi suosineet kotouttavia käänösstrategioita ja ruotsintajat usein taas vieraannuttavia. Suomentajat ovat vain suosineet vieraannuttavia käänösstrategioita kääntäessään urheiluun liittyviä käsitteitä. Vaikka ruotsintajat ovat silloin tällöin suosineet vieraannuttavia käänösstrategioita, käänös on kuitenkin enemmän kotouttavaa kuin vieraannuttavaa, koska kaiken kaikkiaan ruotsintajat ovat käyttäneet enemmän kotouttavia käänösstrategioita.

Analyysin mukaan suomentajat ovat siis suosineet käänöslainaa ja ruotsintajat suoraa siirtoa ja molemmat käänökset kallistuvat kotouttamisen puolelle. Kuitenkaan ei voi päätellä, että aina on näin. Tämä on vain esimerkki siitä, miten voi tehdä.

5 POHDINTA

Tässä tutkielmassa olen tutkinut, miten realiat voidaan kääntää televisiosarjoissa. Aineistona olen käyttänyt *Two and a Half Men* -televisiosarjaa. Tämän tutkielman ollessa melko suppea, olen valinnut tutkia realioita sarjan kymmenestä ensimmäisestä jaksosta viidennessä tuotantokaudessa. Lähtökieli on ollut englanti ja kohdekielet suomi ja ruotsi. Tutkielmani on siten ollut kontrastiivinen.

Helpottaakseen analyysia, olen luokitellut kaikki realiat seitsemään kategoriaan. Kategoriat pohjaavat Pedersen (2011: 44) ja Nedergaard-Larsenin (1993: 211) omia luokitteluja. Kategoriat ovat ruokaan ja juomaan liittyvät käsitteet, urheiluun liittyvät käsitteet, mitta- ja rahayksiköt, kouluun liittyvät käsitteet, instituutioihin liittyvät käsitteet, politiikkaan ja oikeuslaitokseen liittyvät käsitteet ja muut käsitteet. Tutkimiani realioita on yhteensä 76.

Menetelmänä olen käyttänyt Leppihalmeen (2001: 141–145) käänösstrategioiden luokittelua. Leppihalme on luokitellut realiat seitsemään kategoriaan. Kategoriat ovat suora siirto, käänöslaina, kulttuuriadaptaatio, hyperonyymi, eksplikointi, lisäys ja poisto. En ole ottanut lisäystä mukaan analyysiin, koska lisäyksiä ei löydy aineistosta.

Kysymykset, johon olen yrittänyt saada vastauksia ovat seuraavat:

- Eroavatko sarjan suomennoksen ja ruotsinnoksen realioiden käännökset toisistaan?
- Minkälaisia käänösstrategioita kääntäjät ovat käyttäneet realioiden kääntämisessä?

Tulokset osoittavat, että ruotsinkieliset ja suomenkieliset realioiden käännökset kyllä eroavat toisistaan. Joskus suomentajat ja ruotsintajat ovat käyttäneet samankaltaisia käänösstrategioita, joskus ei. Tämä näkyy heti, kun katsoo realioita ja niiden käännöksiä. Näkyy myös että kääntäjät ovat käyttäneet suoraa siirtoa, käänöslainaa,

kulttuuriadaptaatiota, hyperonyymiä, eksplikointia ja poistoa, eli kaikkea, joita olen ottanut mukaan analyysiin. Suomentajat ovat suosineet käännöslainaa ja ruotsintajat suoraa siirtoa. Kääntäjät ovat käyttäneet poistoa vähiten.

Tavoitteenani minulla oli myös saada selville, ovatko käännökset vieraannuttavia vai kotouttavia. Täällä näkyy suuri ero suomennoksessa ja ruotsinnoksessa. Ruotsinnos on vieraannuttavampi kuin suomennos. Molemmat ovat kuitenkin eniten kotouttavia. Tämä tulee yllätyksenä minulle, koska uskoisin, että nykyään käännökset ovat enemmän vieraannuttavia kuin kotouttavia. Tulokset osoittavat, että näin ei aina ole. Kuitenkin oli mielenkiintoista nähdä, että kääntäessään urheiluun liittyviä käsitteitä sekä suomentajat että ruotsintajat ovat käyttäneet enemmän vieraannuttavia käännösstrategioita. On vaikea tietää mistä syystä Ruotsi on vieraannuttavampi kuin Suomi. Suomen ja Ruotsin kulttuurierot ehkä ovat suurempia kuin voisi uskoa. Tai sitten asia johtuu kielten eroista. Voi myös olla, että käännösperinne on erilainen.

Kääntäjät ovat mielestäni yleensä kääntäneet hyvin. *Two and a Half Men* -televisiosarja on humoristinen ja siten on erittäin tärkeä, että huumori säilyy. Niin on yleensä säilynytkin. Joskus olen kuitenkin ollut sitä mieltä, että kääntäjät olisivat voineet kääntää toisin. Esimerkiksi esimerkin (24) olisin kääntänyt toisin. Esimerkissä *conjugal visit* on käännetty ruotsin kielellä *fängelsebesök*-sanalla. Tästä ei tule sitten yhtä hauskaa ruotsin kielellä kuin englannin kielellä. *Aviollinen vierailu* on mielestäni parempi käännös, koska siitä tulee hauskeempaa ja tietää, että on kyse juuri aviollisesta vierailusta eli seksistä miehen tai vaimon kanssa.

Olen myös huomannut, että joskus kääntäjät eivät ole huomanneet kaikkia realioita ja jopa voinut ymmärtää väärin. Tämä pätee esimerkkiin (4), (6) ja (40). Esimerkki (4) on esimerkki siitä, että kääntäjä, tässä tapauksessa suomentaja, on ymmärtänyt asian väärin. Hän on kääntänyt *T.G.I Friday's halpahalli* käsitteellä ja siten viitannut halpaan kauppaan, vaikka on kyse ravintolasta. Ruotsintaja taas on siirtänyt nimen suoraan ja siten ymmärtänyt oikein.

Esimerkissä (6) suomentajat ovat kääntäneet *warmed-over cream of wheat* käsitteen käsitteellä *hän käy vain kuumana*. Olisin itse yrittänyt saada *cream of wheat* käsitteen mukana jollain tavalla niin kuin ruotsintajat ovat tehneet käyttäneensä *ljummen havregryn*. Niin kuin se on nyt on vaikea tietää, mitä kääntäjät ovat tarkoittaneet *hän käy vain kuumana* lauseella ja ovatko he ymmärtäneet tai huomanneet realian. Tässä tapauksessa *cream of wheat* vehnätuote ja *havregrynsgröt*, joka tehdään *havregrynistä* muistuttavat toisiaan ja ruotsinkielisellä yleisöllä on hyvä mahdollisuus ymmärtää mitä *ljummen havregryn* ilmaisulla tarkoitetaan. Käydä kuumana sen sijaan on hieman irrallinen.

Esimerkissä (40) suomentaja on siirtänyt suoraan genetiivin päätteen mukaan *Becker* nimen kanssa. Kääntäjä ei ole ymmärtänyt sitä, että televisiosarjan nimi on pelkästään *Becker*. Ruotsintaja taas on siirtänyt *Becker* suoraan ilman genetiivin päätettä. Tässä esimerkissä näkyy, että ei edes kääntäjälle ole ollut selvää, mitä *Becker* on. Ruotsintaja ei ole kääntänyt sitä väärin, mutta ehkä luottanut liikaa yleisön yleissivistykseen. Ehdotukseni olisi, että ruotsintaja olisi lisännyt sanan TV-serien *Beckerin* eteen ja suomentaja sana televisiosarja *Beckerin* eteen.

Joskus kääntäjät ovat myös mielestäni luottaneet liikaa yleisön yleissivistykseen. Tämä näkyy esimerkeissä (7), (28) ja (39). Suomennos *San Franciscon namu* ja ruotsinno *Godiset från San Francisco* esimerkissä (7) voi olla tietämättömälle katsojalle vaikea ymmärtää. Ensinnäkin pitää tietää, että olisi pitänyt assosoida lipsahdusta *Benito Mussoroni Rice-A-Roni* nimeen ja sen jälkeen vielä, että *Rice-A-Roni* on *San Franciscon namu*. Olisin lisännyt *Rice-A-Roni* käännöksiin ja siten käyttänyt eksplikointia *San Franciscon namuksi, Rice-A-Roni?* ja *Godiset från San Francisco, Rice-A-Roni?*

First amendment on esimerkissä (28) käännetty suomeksi *ensimmäiseksi lisäykseksi* ja ruotsiksi *ytrandefrihet* sanalla. Ensimmäinen lisäys on oikea termi suomen kielellä, mutta ei silti voi olettaa, että kaikki tietävät mistä on kyse. *Ytrandefrihet* sen sijaan kertoo mistä on kyse.

Esimerkissä (39) suomentaja on kääntänyt jengit *Crip* ja *Blood Veriksi* ja *Rammaksi*. Suomeksi siinä ei ole mitään järkeä. Olisi ollut parempi jos suomentaja vaikkapa olisi tehnyt samalla tavalla kuin ruotsintaja ja siirtäneet *Crip* ja *Blood* suoraan sellaisenaan. Kaikki edellä mainitut esimerkit osoittavat siihen, että realioiden kääntäminen voi olla ongelmallista kääntäjille.

High school esiintyy neljä kertaa aineistossa. Olen kuitenkin ottanut kaikki tapaukset mukaan, koska ne ovat käännetty hieman eri tavalla joko suomennoksessa tai ruotsinnoksessa. Kolme niistä esiintyy samassa jaksossa. Uskon, että ne ovat käännetty hieman eri tavalla vaihtelun vuoksi. Myös konteksti on määrännyt, miten ne käännetään. Eli ei ole vain yksi oikea tapa kääntää. Kääntäjä joutuu harkitsemaan, miten kääntää kontekstin perusteella.

Kääntäjät ovat joskus päässeet samoihin ratkaisuihin, vaikka he eivät ole tehneet yhteistöitä. Sekä suomentajilla että ruotsintajilla on ollut englannin kieli pohjana. Tämä osoittaa siihen, että kääntäjillä on tietyt käänносstrategiat, jotka ovat yleisesti käytössä.

Olen sitä mieltä, että oli vaikea tietää, mitkä realioista käsitellä ja mitkä ei. Tämä, koska on vaikea tietää, mitä kohdeyleisö jo tietää ennestään. Sen lisäksi oli vaikea huomata kaikkia realioita, koska itse en asu Yhdysvalloissa. Yhdysvaltalainen olisi varmasti huomannut kaikki paremmin. Sama pätee kaikkien realioiden vivahteiden kannalta. Yhdysvaltalainen tietää paremmin kuin suomalainen, mitkä kaikki vivahteet joku realia sisältää.

Olisi ollut hyödyllistä saada itse kääntäjiin yhteyttä. Se olisi myös varmasti vaikuttanut paljon siihen, miten olisin käsitellyt aineistoa. Tämä ei ollut mahdollista tällä kertaa ja nyt olen ainoastaan voinut arvata, mitä liikkuu suomentajien ja ruotsintajien päissä, Jos olisin voinut puhua heidän kanssaan olisin voinut olla varmempi.

Minusta oli kiinnostava tutkia realioita audiovisuaalisen kääntäjän näkökulmasta. Sain käsityksen siitä, miten voidaan kääntää realioita ja, että kääntäessään realioita tarvitsee paljon tietoa sekä lähtökulttuurista että kohdekulttuurista. Tulevaisuudessa olisi hauska

jatkaa tätä pientä tutkimusta ja verrata eri televisiosarjojen realioiden käännöksiä keskenään. Tai vaikkapa verrata televisiosarjan ja elokuvan realioiden käännöksiä keskenään ja saada selville onko niissä eroa. Olisi myös kiinnostavaa tutkia lisää, onko ruotsinnokset ylipäättänsä vieraannuttavampia kuin suomennokset vai ei.

LÄHTEET

Aineistolähde

Two and a Half Men: The Complete Fifth Season. Luoneet Chuck Lorre, Lee Aronsohn. Päärooleissa Charlie Sheen, Jon Cryer, Angus T. Jones. Warner Bros. Television, 2007. [DVD]

Kirjallisuus

Archive of American television (2012). *Two and a Half Men* [online]. [Lainattu 12.10.2012]. Saatavilla: <http://www.emmytvlegends.org/interviews/shows/two-and-a-half-men>

Armellino, Elisa (2008). *Translating Culture-Bound Elements in Subtitling. An Example of Interlinguistic Analysis: a Scene from Scent of a Woman* [online]. [Lainattu 6.3.2013] Saatavilla: <http://www.bokorlang.com/journal/44culturebound.htm>

Aulavuori-Rosvall, Katja (2012). *Näin av-käännös syntyy* [online]. [Lainattu 14.10.2012]. Saatavilla: https://av--kaantajat-fi.directo.fi/katsojalle/nain_av-kaannos_syntyy/

Banjar, Shadia (2010). *Translation Strategies* [online]. [Lainattu 18.10.2013]. Saatavilla: <http://www.slideshare.net/dr.shadiabanjar/translation-strategies-by-dr-shadia-y-banjar>

Carter, Bill (2011a). *Production of 'Two and a Half Men' Halted After Sheen Assails Creator* [online]. [Lainattu 12.10.2012]. Saatavilla: <http://mediadecoder.blogs.nytimes.com/2011/02/24/sheen-assails-creator-of-two-and-half-men/>

Carter, Bill (2011b). *Sheen, Then and Now, Gets Big Ratings* [online] [Lainattu 12.10.2012]. Saatavilla: <http://mediadecoder.blogs.nytimes.com/2011/09/20/sheen-then-and-now-gets-big-ratings/>

Chesterman, Andrew (1997). *Memes of Translation. The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Chuck E. Cheese's (2013). *The Experience* [online]. [Lainattu 22.10.2013]. Saatavilla: <http://www.chuckecheese.com/discover/the-experience>

Cornell University Law School (2013). First Amendment. [online]. [Lainattu 24.10.2013]. Saatavilla: http://www.law.cornell.edu/constitution/first_amendment

Cream of Wheat (2013). *Original* [online]. [Lainattu 22.10.2013]. Saatavilla: <http://www.creamofwheat.com/products/original/>

- Díaz Cintas, Jorge & Aline Remael (2006). *Audiovisual Translation. Subtitling*. Manchester: St. Jerome.
- Education in the United States* (2013) [online]. [Lainattu 23.10.2013]. Saatavilla: <http://www15.uta.fi/FAST/US2/NOTES/edu.html>
- Ekwall, Anita & Svenolof Karlsson (1999). *Kohtaaminen. Kirja kulttuurieroista ja johtajuudesta*. Vaasa: Arkmedia.
- Ernestrand, Fanny (2010). *Förödande kroppsspråk* [online]. [Lainattu 15.5.2013]. Saatavilla: <http://www.vagabond.se/artiklar/artiklar/20100903/forodande-kropp-sprak>
- Finnpanel (2013). *Tv-mittaritutkimuksen tuloksia*. [online]. [Lainattu 8.3.2013]. Saatavilla: <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kk/katsaika/viimeisin/>
- Gambier, Yves (2007) Audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuksen suuntaviivoja. Teoksessa: Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.). *Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press. 73–115.
- Gold Derby (2012). *Two and a Half Men - Awards* [online]. [Lainattu 12.10.2012]. Saatavilla: <http://www.goldderby.com/candidates/two-and-a-half-men.html>
- Golden Grain Company (2013). *Our Founding Family* [online]. [Lainattu 22.10.2013]. Saatavilla: http://www.ricearoni.com/about/Our_Founding_Family/
- Gottlieb, Henrik (2005). Subtitling [online]. Teoksessa: Mona Bakers (toim.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* [online]. [Lainattu 17.10.2013]. Saatavilla: <http://carynannerisly.wikispaces.com/file/view/Routledge+Encyclopedia+of+T+ranslation+Studies.pdf>
- Gymboree (2013). *Why Gymboree?* [online]. [Lainattu 24.10.2013]. Saatavilla: http://www.gymboreeclasses.com/b2c/customer/why_gymboree.jsp
- Hackston, David (2010). Näytelmäkääntäminen ja globalisoituneen englannin kielen kirous. (Kääntänyt Jessica Aaltonen-Porter). Teoksessa: Sirkku Aaltonen (toim.). *Matkalippu maailmalle. Suomalaisten näytelmien kääntämisestä ja viennistä*. Helsinki: Like. 22–35.
- Hartama, Marko (2007). Elokuvakääntäminen av-kääntämisen lajina. Teoksessa: Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.). *Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press. 187–201.

- Hatfield, Elisabeth Fish (2010). "What it Means to Be a Man": Examining Hegemonic Masculinity in *Two and a Half Men*. *Communication, Culture & Critique* 3: 4, 526–548.
- Hat Tales (2013). *The Origin of the Ten-Gallon Hat* [online]. [Lainattu 23.10.2013]. Saatavilla: <http://www.hattales.com/discover/hatstorians/the-origin-of-the-ten-gallon-hat/>
- Höglin, Renée (2002). *Engelska språket som hot och tillgång i Norden*. TemaNord 561. Kööpenhamina: Nordisk ministerråd.
- Ihander, Anna-Maija & Jukka Sorsa (2010) *Av-käännösälällä tuulee* [online]. [Lainattu 13.12.2012]. Saatavilla: http://www.av-kaantajat.fi/katsojalle/av-kaannosalalla_tuulee/
- IMDb (2013). *Release dates for "Miehen puolikkaat"* [online]. [Lainattu 8.3.2013]. Saatavilla: http://www.imdb.com/title/tt0369179/releaseinfo?ref_=tt_ft
- Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Jääskeläinen, Riitta (1993). Investigating Translation Strategies. Teoksessa: Sonja Tirkkonen-Condit & John Laffling (toim.). *Recent Trends in Empirical Translation Research*. Joensuu: Joensuun yliopisto. 99–120.
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (2009). *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma* [online]. [Lainattu 16.5.2013]. Saatavilla: http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/suomen_kielen_tulevaisuus_kotus_verkkojulkaisu_7.pdf
- Lehtonen, Mikko (2007). Ruumis, kieli ja toiminta - Ajatuksia audiovisuaalisten tekstien multimodaalisuudesta. Teoksessa: Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.). *Olennessa äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press. 30–43.
- Leppihalme, Ritva (1997). *Culture Bumps. An Empirical Approach to the Translation of Allusions*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Leppihalme, Ritva (2000). Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä. Teoksessa: Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig (toim.). *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsinki: Yliopistopaino. 89–105.
- Leppihalme, Ritva (2001). Translation Strategies for Realia. Teoksessa: Pirjo Kukkonen & Ritva Hartama-Heinonen (toim.). *Mission, Vision, Strategies, and Values: a Celebration of Translator Training and Translation Studies in Kouvola*. Helsinki: Helsinki University Press. 139–148.

- Leppihalme, Ritva (2007). Kääntäjän strategiat. Teoksessa: H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.). *Suomennoskirjallisuuden historia 2*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1084. Helsinki. 365–373
- Leppihalme, Ritva (2011). Realia. Teoksessa: Yves Gambier & Luc van Doorslaer (toim.). *Handbook of translation studies*. 2. painos. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 126–130.
- Luova, Kirsti (2013). *Katsaus av-kääntämisen alkuaikoihin* [online]. [Lainattu 16.5.2013]. Saatavilla: <http://www.av-kaantajat.fi/ammattilaiselle/katsaus-av-kaantamisen-alkuaikoi/>
- Lörscher, Wolfgang (2002). *A Model for the Analysis of Translation Processes within a Framework of Systemic Linguistics* [online]. [Lainattu 18.10]. Saatavilla: https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC8QFjAA&url=https%3A%2F%2Fperiodicos.ufsc.br%2Findex.php%2Ftraducao%2Farticle%2Fdownload%2F6146%2F5704&ei=DiVhUp-IDKie4wTfiCADw&usg=AFQjCNHOWKMEylaAy_KjKo-udEhsEJu08w&bvm=bv.54934254,d.bGE
- Marjotie, Tiina (2002). Realia repliikissä – lähetetäänkö katsoja ulkomaille? *Kääntäjä* 8: 16.
- Masnic, Margarita (2010). *Difficulties in Translating Movies Subtitles*. *Translation Studies*. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Mikhailov, Mikhail (2011). Minne reaaliat kadonneet? Suomenkieliset tekstitykset venäläisessä TV-sarjassa [online]. *Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* 5. [Lainattu 7.10.2013]. Saatavilla: http://www.sktl.fi/@Bin/85390/Mikhailov_MikaEL2011.pdf
- Nedergaard-Larsen (1993). Culture-bound Problems in Subtitling. *Perspectives: Studies in Translatology* 1: 2, 207–240.
- Newmark, Peter (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
- Pedersen, Jan (2005). *How is Culture Rendered in Subtitles?* [online]. [Lainattu 8.3.2013]. Saatavilla: http://euroconferences.info/proceedings/2005_Proceedings/2005_Pedersen_Jan.pdf
- Pedersen, Jan (2011). *Subtitling Norms for Television. An Exploration Focussing on Extralinguistic Cultural References*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Rice, Robbie (2013). *Chicken Pot Pie IX* [online]. [Lainattu 25.9.2013]. Saatavilla: <http://allrecipes.com/recipe/chicken-pot-pie-ix/>

- Ruokonen, Minna (2004). Schleiermacher, Berman ja Venuti: kolme käännosteoreettista näkökulmaa vieraannuttamiseen. Teoksessa: Jorma Tommola (toim.). *Kieli, teksti ja kääntäminen*. Turku: Turun yliopisto, englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus. 63–80.
- Russell, Christel Antonia & Dale W. Russell (2010). *Alcohol Messages in Prime-Time Television Series* [online]. [Lainattu 6.3.2013]. Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3007591/>
- SDI Media (2009). [online]. [Lainattu 12.10.2012]. Saatavilla: <http://www.sdi-media.com/?lang=27>
- Svartvik, Jan (1999). *Engelska: östpråk, världsspråk, trendspråk*. Tukholma: Norstedts ordbok.
- TGI Friday's (2011). *The Legend of T.G.I. Friday's* [online]. [Lainattu 22.10.2013]. Saatavilla: <http://global.tgifridays.com/tgi-fridays-brand/our-heritage>
- TGI Friday's (2013) *Building Success...One FridaysSM at a time* [online]. [Lainattu 22.10.2013]. Saatavilla: <http://www.tgifridays.com/franchise>
- The Hollywood Foreign Press Association (2012). *Two and a Half Men* [online]. [Lainattu 12.10.2012]. Saatavilla: <http://www.goldenglobes.org/browse/film/25960>
- Tiihonen, Tatu (2007). Puhumme suomea! – Mutta miten animaatioidubbaus oikein syntyy? Teoksessa: Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.). *Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press. 171–186.
- Tommola, Jorma (2004). Mikä on kääntämisen ja tulkkauksen ydin? Teoksessa: Jorma Tommola (toim.). *Kieli, teksti ja kääntäminen*. Turku: Turun yliopisto, englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus. 9–20.
- Tuominen, Tiina (2012). *The Art of Accidental Reading and Incidental Listening. An Empirical Study on the Viewing of Subtitled Films* [online]. [Lainattu 25.9.2013]. Saatavilla: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67927/978-951-44-9008-8.pdf?sequence=1>
- Tveit, Jan-Emil (2009). Dubbing Versus Subtitling. Old Battleground Revisited. Teoksessa: Jorge Díaz Cintas & Gunilla Anderman (toim.). *Audiovisual Translation. Language Transfer on Screen*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 85–96.
- Vehmas-Lehto, Inkeri (1999). *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännosteoriaan*. Helsinki: Finn Lectura.

Venuti (2005). Strategies of Translation. Teoksessa: Mona Bakers (toim.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* [online]. [Lainattu: 16.5.2013]. Saatavilla: <http://carynannerisly.wikispaces.com/file/view/Routledge+Encyclopedia+of+Translation+Studies.pdf>

Vertanen, Esko (2007). Ruututeksti tiedon ja tunteiden tulkkina. Teoksessa: Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.). *Olellaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press. 149–170.

Välimäki Jacqueline (2006). Basic Concepts of Intercultural Communication. Teoksessa: Jorma Tommola (toim.). *Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä*. Turku: Turun yliopisto. 127–143.

Muut lähteet

Meet the Parents. Ohjannut Jay Roach. [televisio] Universal Pictures. (2000).

People's Choice (2012). *And the People's Choice for Favorite TV Comedy is... Two and a Half Men!* [video]. [Lainattu 12.10.2012]. Saatavilla: <http://search.peopleschoice.com/v/22373890/and-the-people-s-choice-for-favorite-tv-comedy-is-two-and-a-half-men.htm>.

Raianu, Andrea (2013). Concerning the Finnish and Swedish Translation of “Two and a Half Men”. Sähköpostiviesti Beatrice Lundqvistille 10.1.2013.

Törmä, Annica (2012). *Tv-kääntäminen*. Luento, Vaasan yliopiston nykysuomen ja kääntämisen laitos 16.10.2012.

Viisi legenda. Ohjannut Peter Ramsey. [elokuvateatteri] DreamWorks Animation. (2012).

Liite 1. Ruokaan ja juomaan liittyvät käsitteet

Alkuperäinen käsite	Suomennos	Käännösstrategia	Ruotsinno	Käännösstrategia
Bologna sandwich	Voileipä	Hyperonyymi	Skinkmacka	Kulttuuriadaptaatio
Bourbon	Viski	Hyperonyymi	Whiskey	Hyperonyymi
Breakfast sausage	Aamiaismakkara	Käännöslaina	Frukostkorv	Käännöslaina
Butterscotch candies	Toffeekarkit	Kulttuuriadaptaatio	Kola-karameller	Kulttuuriadaptaatio
Butterscotch candies	Toffee	Kulttuuriadaptaatio	Kola	Kulttuuriadaptaatio
Chicken pot pie	Lämmintä kättä	Eksplikointi	Nudlar	Kulttuuriadaptaatio
Chuck E. Cheese	Pikaruokala	Hyperonyymi	Chuck E. Cheese	Suora siirto
Frankenberries	Hedelmä-murot	Eksplikointi	Frukost-flingor	Hyperonyymi
Goldfish	Kultakalat	Käännöslaina	-	Poisto
Mr Pibb's	Limu	Hyperonyymi	Saft	Hyperonyymi
Power bar	Energia-patukka	Hyperonyymi	Powerbar	Suora siirto
T.G.I Friday's	Halpahalli	Kulttuuriadaptaatio	TGI Friday's	Suora siirto
Saltines	Suolanaksut	Hyperonyymi	Salta kex	Hyperonyymi
Starbucks	Kahvila	Hyperonyymi	Starbucks	Suora siirto
The San Francisco treat	San Franciscon namu	Käännöslaina	Godiset från San Francisco	Käännöslaina
Warmed-over cream of wheat	Hän käy kuumana	Eksplikointi	Ljummen havregryn	Kulttuuriadaptaatio
Wheat Thin	Naksu	Hyperonyymi	Kex	Hyperonyymi

Liite 2. Kouluun liittyvät käsitteet

Alkuperäinen käsite	Suomennos	Käännösstrategia	Ruotsinnos	Käännösstrategia
Carnival committee	Juhla-komitea	Käännöslaina	-	Poisto
Hall pass	Poistua tunnilta	Eksplikointi	Belöningar	Eksplikointi
High school	Lukioaika	Kulttuuri-adaptaatio	High school	Suora siirto
High school	Lukio	Kulttuuri-adaptaatio	High school	Suora siirto
High-school	Lukioaika	Kulttuuri-adaptaatio	Tonår	Eksplikointi
High-school yearbook	Lukion vuosikirja	Käännöslaina	Skolkatalog	Kulttuuri-adaptaatio
Junior high	Yläaste	Kulttuuri-adaptaatio	Junior high	Suora siirto
Junior prom	Koulu-tanssiaiset	Hyperonyymi	Bal	Hyperonyymi
Junior prom	Tanssiaiset	Hyperonyymi	Bal	Hyperonyymi
Junior prom	Tanssit	Hyperonyymi	Bal	Hyperonyymi
Lunch money	Lounasraha	Käännöslaina	Lunchpengar	Käännöslaina
Preschool	Esikoulu	Kulttuuri-adaptaatio	Dagis	Kulttuuri-adaptaatio
Snack mom	Välipalaäiti	Käännöslaina	Mellismamma	Käännöslaina
Summer school	Kesäkoulu	Käännöslaina	Sommarkurs	Kulttuuri-adaptaatio
UCLA	UCLA	Suora siirto	UCLA	Suora siirto
Winter dance	Talvi-tanssiaiset	Käännöslaina	Vinterdans	Käännöslaina

Liite 3. Instituutioihin liittyvät käsitteet

Alkuperäinen käsite	Suomennos	Käännösstrategia	Ruotsinnos	Käännösstrategia
Beverly Hills Courthouse	Oikeustalo	Hyperonyymi	Tingshuset i Beverly Hills	Käännöslaina
Beverly Hilton	Beverly Hilton	Suora siirto	Beverly Hilton	Suora siirto
Civic Light Opera	Ooppera	Hyperonyymi	Civic Light Opera	Suora siirto
Guys from Goodwill	Kierrätyskeskuksen väki	Hyperonyymi	Myrorna	Kulttuuriadaptaatio
Gymboree	Tarha	Kulttuuriadaptaatio	Dagis	Kulttuuriadaptaatio
Hollywood Bowl	Hollywood Bowl	Suora siirto	Hollywood Bowl	Suora siirto
Los Angeles International Airport	Los Angelesin kansainvälinen lentokenttä	Käännöslaina	Los Angeles flygplats	Käännöslaina
Santa Monica Civic Center	Santa Monican kunnankeskus	Eksplikointi	I närheten	Eksplikointi
Spearmint Rhino	Strippiklubi	Hyperonyymi	Strippklubben	Hyperonyymi

Liite 4. Poliittikkaan ja oikeuslaitokseen liittyvät käsitteet

Alkuperäinen käsite	Suomennos	Käännösstrategia	Ruotsinnos	Käännösstrategia
Conjugal visit	Aviollinen vierailu	Käännöslaina	Fängelsebesök	Hyperonyymi
Federal Trade Commission	Kauppakomissio	Käännöslaina	Konsumentverket	Kulttuuriadaptaatio
First amendment	Ensimmäinen lisäys	Käännöslaina	Yttrandefrihet	Kulttuuriadaptaatio
Municipal court judge	Piirikunnan tuomari	Käännöslaina	Domare	Hyperonyymi
Municipal-court judge	Käräjäoikeuden tuomari	Kulttuuriadaptaatio	Domare	Hyperonyymi
Southern California Trial Lawyers Association	Etelä-Kalifornian juristiyhdistys	Käännöslaina	Södra Kaliforniens advokatsamfund	Käännöslaina
State senate	Senaatti	Suora siirto	Senator	Eksplikointi
State senator	Senaattori	Suora siirto	Senator	Suora siirto

Liite 5. Mitta- ja rahayksiköt

Alkuperäinen käsite	Suomennos	Käännösstrategia	Ruotsinnos	Käännösstrategia
10-gallon hat	Jättihattu	Hyperonyymi	Cowboyhatt	Hyperonyymi
Bucks	Taala	Käännöslaina	Dollar	Käännöslaina
Dollar	Dollari	Suora siirto	Dollar	Suora siirto
Dollar	Taala	Käännöslaina	Dollar	Suora siirto
Dollar	-	Poisto	Dollar	Suora siirto
Pounds	Kilo	Kulttuuri-adaptaatio	Kilo	Kulttuuri-adaptaatio
Two-dollar	Kaksi taalaa	Käännöslaina	Billig	Eksplikointi

Liite 6. Urheiluun liittyvät käsitteet

Alkuperäinen käsite	Suomennos	Käännösstrategia	Ruotsinnos	Käännösstrategia
Angels	Angels	Suora siirto	Angels	Suora siirto
Dodgers	Dodgers	Suora siirto	Dodgers	Suora siirto
Dodgers	Dodgerit	Suora siirto	Dodgers	Suora siirto
Dodger game	Dodgersin peli	Käännöslaina	Baseballmatch	Hyperonyymi
Dodger Stadium	Dodger Stadion	Suora siirto	Arena	Hyperonyymi
Monster truck	Monsteriauto	Käännöslaina	Monstertruck	Suora siirto

Liite 7. Muut käsitteet

Alkuperäinen käsite	Suomennos	Käännösstrategia	Ruotsinnos	Käännösstrategia
Becker	Becker´s	Suora siirto	Becker	Suora siirto
Blood	Veri	Käännöslaina	Blood	Suora siirto
Breathalyzer	Juoppolukko	Hyperonyymi	Alkolås	Hyperonyymi
Carpool lane	Kimppakyyti-kaista	Käännöslaina	Samåkningsfil	Käännöslaina
Crip	Rampa	Käännöslaina	Crip	Suora siirto
Dilbert	Dilbert	Suora siirto	Herbert och Hundbert	Kulttuuri-adaptaatio
Eight-car garage	Kahdeksan auton talli	Käännöslaina	Ett garage för åtta bilar	Käännöslaina
Grecian Formula	Hiusväri	Hyperonyymi	Hårfärg	Hyperonyymi
Scratch-and-sniff poster	Raaputa ja nuuhki -juliste	Käännöslaina	Luktaffisch	Käännöslaina
Thanksgiving	Kiitospäivä	Käännöslaina	Thanksgiving	Suora siirto
TiVo	Nauhoittaa	Hyperonyymi	Spela in	Hyperonyymi
Water Wiggle	Vesilähde	Hyperonyymi	Vattenspridare	Hyperonyymi
Woodstock	Woodstock	Suora siirto	Woodstock	Suora siirto